Uluslararası Hukuk ve Politika
Cilt 8, Sayı: 32, ss.1-41, 2012©

Immanuel Kant ve Uluslararası: Egemen Devlet, Kozmopolitan Siyaset ve Evrensellik/Farklılık

Muhammed A. AĞCAN*

Özet

Immanuel Kant'ın hukuk ve siyaset düşüncesinin, kozmopolitanizm ve egemen-devlet siyaseti şeklinde birbirinden oldukça farklı iki okuması yapılmaktadır. Kozmopolitan bakış açısına göre, Kant ahlaki ve rasyonel bireysel özne kavramında temellenen küresel bir ahlaki-hukuki düzen öngörür. Diğer yorum ise modern egemenlik fikrine dayanan ve egemen-devletin metafizik ve ahlaki bir özne olarak tanımlandığı bir siyasal ontolojinin söz konusu olduğunu ileri sürer. Bu makale ise Kant'ın siyaset ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin kozmopolitanizm ile modern egemen-devlet fikrini aynı anda içerdiğini; düşünürün temel kaygısının kozmopolitan bir küresel hukuki-siyasal tasavvur ile moral-hukuki bir varlık olarak egemen devlet fikrini uzlaştırmak olduğunu iddia eder. Makale, modern özne ve egemenlik fikrinde temellenen Kant'ın küresel siyaset ve uluslararası fikrinin eleştirel okumasını yaparak çoğul sosyo-politik topluluklar ve farklı tarihi-toplumsal yapıların birlikte varoluşunun küresel etik-hukuki koşullarını belirlemedeki imkan, sorun ve sınırlarına dikkat çeker.

Anahtar Kelimeler: *Immanuel Kant, Egemen-Devlet, Kozmopolitanizm, Uluslararası, Küresel Siyaset, Evrensellik, Farklılık/Öteki*

KANT, SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Immanuel Kant, yirminci yüzyılın başından itibaren uluslararası ilişkiler disiplininin araştırma konusu ve gündemine ilişkin kuramsal tartışmalarda ve/ya uluslararası ilişkilerde savaş, işbirliği, uluslararası hukuk ve düzen ile barış konu başlıklarında düşüncelerine sıklıkla başvurulan bir isimdir.[1] Kant'ın ya-

* Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. E-mail: m.a.agcan@gmail.com.

1 E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, (New York: Harper Torchbooks, 1964); Kenneth Waltz, *Man, the State and War: A*

zılarının uluslararası ilişkiler disiplinindeki genel yerine ve kullanımına bakıldığında düşünürün belli metinlerine, özellikle *Ebedi Barış*'a odaklanıldığı[2] ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin pratik ve ahlak felsefesi ile sosyal ve siyasal felsefesinden koparılarak değerlendirildiği görülür.[3]Bu durum yirminci yüzyıldaki Kant çalışmalarındaki genel eğilimle uyum gösterir. Kant, yakın zamanlara kadar, sadece ahlak felsefesiyle daha özelde de *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*[4] yapıtıyla ele alınmış ve sosyal ve siyasal felsefe açısından özgünlüğü olmayan bir düşünür olarak kabul edilmiştir.[5] John Ralws'un adalet teorisi[6] ve Jürgen Habermas'ın söylem etiği[7], Kantçı düşünceyi çağdaş hukuk, siyaset ve sosyal teorinin gündemine taşısa da asıl olarak bu iki istisnai girişim dahi Kant'ın ahlak felsefesini diğer alanlardan soyutlayarak sınırlı ve sistematik olmayan bir değerlendirmesiyle yetinmiştir. Kısacası son dönemlere kadar Kant'ın sosyal ve siyasal düşüncesi yetersiz kabul edilirken uluslararası ilişkiler fikri; devletler federasyonu, uluslararası hukuk ve barış gibi konularla sınırlı tutulmuş, ahlak ve siyaset felsefesi dikkate alınmayarak geniş bağlamından ve bu bağlama içkin felsefi ve normatif konulardan soyutlanarak incelenmiştir.

Bununla birlikte 1990 sonrasında Kant'ın hukuk ve siyaset felsefesine yönelik eleştirel, sistematik ve ayrıntılı çalışmalarda dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde Kant'ın pratik ve ahlak düşüncesi temelinde siyaset ve hukuk felsefesini konu edinen pek çok monografi ve derleme kitap yayınlanmıştır. Kant'ın tarih ve toplum felsefesi, hukuk, siyaset ve uluslararası ilişkiler

Theoretical Analysis, (New York: Columbia University Press, 1954); Martin Wight, *International Theory: The Three Traditions*, Gabriele Wight ve Brian Porter (Ed.), (Londra: Leicester University Press, 1996); F. H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1963).

2 Immanuel Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", H.S. Reiss (der), H.B. Nisbet (çev.) *Political Writings*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), ss. 93-130. Bu metnin Kant'ın uluslararası ilişkiler düşüncesindeki yeri ve farklı okumalarının eleştirel bir değerlendirmesi için bakınız; Eric S. Easley, *The War Over Perpetual Peace: An Exploration into the History of a Foundational International Text*, (New York: Palgrave Macmillan, 2004).

3 Andrew Hurrell, "Kant and the Kantian Paradigm in International Relations", *Review of International Studies*, Vol.16, No. 3, 1990, s.183-205.

4 Immanuel Kant, *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, Mary Gregor (çev ve der.), (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

5 Hanna Arendt, *Lectures on Kant's Political Philosophy*, Ronald Beiner (der.), (Chicago: University of Chicago Press, 1982).

6 John Rawls, *A Theory of Justice*, (Oxford: Oxford University Press, 1973).

7 Jürgen Habermas, "Discourse Ethics: Notes on a Program of Philosophical Justification", Seyla Benhabib and Fred Dallmayr (der.), *Communicative Ethics Controversy*, (Cambridge: The MIT Press, 1990).

alanındaki yazıları temel alınmış; bu yazılar metin çözümlemeleriyle ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve özgün bir hukuk-siyaset felsefesine sahip olduğu fikri yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda özerk/rasyonel özne, ahlak, özgürlük, egemenlik, ulus-devlet, adalet, vatandaşlık, kozmopolitan siyaset, sosyal sözleşme fikri, yeniden dağıtım adaleti, ahlak-siyaset ilişkisi, meşruiyet ve sosyo-politik topluluğun normatif gerekçelendirilmesi vb. konularda Kantçı hukuk ve siyaset felsefesinin temel iddiaları yeniden yorumlanarak çağdaş sosyal ve siyasal sorunlara cevaplar aranmıştır.[8]

Kant'ın özellikle ahlak, hukuk ve siyaset felsefesine ilişkin çalışmalardaki bu rönenans, uluslararası ilişkiler disiplininde ve küresel siyaset çalışmalarında yansımasını çok geçmeden bulmuştur. Uluslararası ilişkiler alanındaki teorik veya pratik birçok tartışma Kant'ın ahlak, hukuk, tarih ve siyaset metinlerini birincil kaynak olarak kullanmış ve Kant'ın pratik felsefesinin bütünlüğünü dikkate alarak disiplinin konusunu ve araştırma gündemini tartışmaya açmıştır. Özellikle küreselleşme ve ulus-devlet tartışması, uluslararası normatif/etik teori, demokratik barış teorisi, kozmopolitanizm ve küresel yönetişim, kozmopolitan demokrasi/anayasa, küresel adalet, uluslararası insancıl hukuk, egemenlik ve küresel vatandaşlık konu başlıklarında Kant felsefesinin eleştirel yeniden okumasının sunduğu imkânlar doğrultusunda yeni yorumlar getirilmiştir. Bu yeni literatürde genel olarak egemen-devletin ötesinde bir sosyopolitik topluluk fikri, çoğul toplulukların barış içinde bir arada varoluşunun etik-hukuki koşulları ve kozmopolitan hukuki-siyasi bir düzen anlayışı, Kant felsefesinin eleştirel yeniden okumasına dayanan evrensel normatif-hukuki ilkeler üzerinden temellendirilmeye çalışılmıştır.[9]

---

8 Bu çalışmaların birkaçı için bakınız; Leslie Mulholland, *Kant's System of Right*, (New York: Columbia University Press, 1990); Allen Rosen, *Kant's Theory of Justice*, (Ithaca: Cornell University Press, 1993); Ronald Beiner ve William James Booth, der., *Kant and Political Philosophy: Contemporary Legacy*, (New Haven: Yale University Press, 1993); Katrin Flikschuh, *Kant and Modern Political Philosophy*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

9 Demokratik barış teorisi için bakınız; Michael W. Doyle, 'Kant, Liberal legacies and Foreign Affairs', *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3, 1983, s. 205-235 ve 'Kant, Liberal legacies and Foreign Affairs- Part 2', *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 4, 1983, s. 323-353. Doyle'un Kant okumasına yönelik etkili bir eleştiri için bakınız; Georg Cavallar, 'Kantian Perspectives on Democratic Peace: Alternatives to Doyle', *Review of International Studies*, Vol. 27, 2001, s. 229-248; Küresel kamusal alan, küresel adalet, kozmopolitan anayasa/vatandaşlık ve kozmopolitan demokrasi için bakınız Daniele Archibugi, 'The Models of International Organization in Perpetual Peace Projects', *Review of International Studies*, Vol. 18, No. 4, 1992, s. 295-317; Daniele Archibugi and David Held, der., *Cosmopolitan Democracy: an Agenda for a New World Order*, (Cambridge: Polity Press, 1995); James Bohman and Matthias Lutz-Bachmann, der., *Perpetual Peace: Essays on Kant's Cosmopolitan*

Bu çalışmalara bakıldığında Kant'ın siyaset ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin *kozmopolitanizm* ve *egemen-devlet siyaseti* merkezli iki farklı okumasının yapıldığı ve bu yorumlar arasında süregiden bir tartışmanın var olduğu gözlenmektedir.[10] Tartışmanın taraflarından ilki, Kant'ın *hak/adalet doktrini* başta olmak üzere en genel anlamıyla pratik felsefe ve özelde de siyaset ve uluslararası ilişkiler hakkındaki yazılarının insanlığı tanımlayan ahlak yasasında temellenen kozmopolitan bir ufka/ideale sahip olduğu ve bundan dolayı insanın toplumsallığı ve siyasal alanın bu temel evrensel normatif ilke doğrultusunda anlaşılması ve düzenlenmesi gerektiği iddiasındadır. Ahlak ilkeleri, ödev ve haklar, topluluğun sınırlarını aşan bir geçerliliğe ve normatif-felsefi gerekçelendirmeye dayanır. Kozmopolitan perspektifin öznesi; özerk, rasyonel ve hak sahibi birey kavramıdır. Bu özne kavramını niteleyen ahlak ilkeleri ve hukuk normları, sosyal ve siyasal düzeni şekillendirirken egemen-devletin otoritesini önceler. Bu yüzden genel anlamda siyasette ve özelde de uluslararası ilişkilerde egemen-devletin eylem ve kararları; bağımsız, mutlak ve normatif geçerliliği kendinden menkul değildir; meşruiyetini ve geçerliliğini birbirleriyle içiçe geçmiş ahlak temelli evrensel hak ilkesinin tanımladığı cumhuriyetçi, uluslararası ve kozmopolitan hukuk sisteminden alır. Bu temel öncüllerden bakıldığında sosyo-politik topluluğun normatif gerekçelendirilmesi, devletin meşruiyeti ve egemenlik tanımı, vatandaşlığın kapsamı, uluslararası hukuk, küresel adalet ve işbirliği, barış ve farklı sosyo-politik toplulukların bir arada yaşama sorunsalı ortak ahlak yasasında temellenir ve bu evrensel ahlak yasası; özerk öznelerin ve sosyo-politik toplulukların ilişkilerini belirli hukuki kurallara göre düzenlediği kozmopolitan (hukuki-siyasi) bir dünya düzenini öngörür.[11]

Ideal, (Cambridge: The MIT Press, 1997); Onora O'Neill, *The Bounds of Justice*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), s. 115-143; İnsancıl müdahale için bkn. Fernando R. Teson, "The Kantian Theory of International Law", *Columbia Law Review*, Vol. 92, No.1,1992, s.53-102;Richard Devetak, "Between Kant and Devetak: Humanitarian Intervention, Statist-Anti Cosmopolitanism and Critical International Theory", *Review of International Studies*, Vol. 33, 2007, s. 151-174; Kantçı ahlak-etik düşüncesi için Thomas Donaldson, "Kant's Global Rationalism", Terry Nardin ve David R. Mapel (der.), *Traditions of International Ethics*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), s. 136-157; Chris Brown, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, (New York: Columbia University Press, 1990), s.23-52.

10 Antonio Franceschets, "Sovereignty and Freedom: Immanuel Kant's Internationalist Legacy", *Review of International Studies*, Vol. 27, 2001, s. 209-228.

11 Bu iddialar, aşağıdaki satırlarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Archibugi'nin çalışması bu yorumun en iyi örneği olarak burada anılmayı hak eder. Daniele Archibugi, "Immanuel Kant, Cosmopolitan Law and Peace", *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 1, 1995, s. 429-456.

Buna karşın diğer yaklaşım, Kant'ın modern egemenlik fikrine sadık kaldığını, egemen-devleti ahlâki ve özerk bir varlık olarak tanımladığını savunur. Kant'ın düşüncesinde siyasetin ahlak ve hukuktan bağımsız özerk yerine, egemen-devletin bu özerk yerdeki kurucu ve tek meşru otorite konumuna ve uluslararası ilişkilerde devlet egemenliğinin mutlaklığına dikkat çeker. Özellikle Kant'ın egemen-devletin meşruiyetini toplum sözleşmeci geleneği takip ederek gerekçelendirmesi, egemen-devlete karşı vatandaşların isyan etme hakkını reddetmesi ve egemen-devletlerin içişlerine müdahaleye karşı çıkmasına sıklıkla vurgu yapılır. Bu yüzden bu okumaya göre Kant'ta temelde egemen devletlerin rızası üzerinden kurulan uluslararası örgütler, kurumlar ve kuralların tanımladığı bir uluslararası ilişkiler düşüncesi söz konusudur. Bir başka deyişle egemen-devletin ötesinde kozmopolitan bir hukuki-düzen, küresel kamusal alan veya sivil toplum fikrine şüpheyle yaklaşılır. Bu yaklaşımı savunanlar; egemen-devletin tanımlayıcı ve belirleyici konumunun, ahlak-siyaset ilişkisini, devletin meşruluğu, topluluğun sınırları, bireyin özgürlük ve hak sorunsalı, ulusal alan içindeki vatandaşın hak ve ödevleri, uluslararası ilişkilerde adalet ve eşitlik konusunu, ötekilere karşı hak ve ödevleri, uluslararası ilişkilerde savaş ve barış sorunlarının içeriğini ve yapısını da belirlediğini iddia ederler.[12]

Kant araştırmacıları arasında bu birbirine taban tabana zıt iki görüşün ortaya çıkmasına yol açan sebep, Kant'ın yazılarında hem kozmopolitan siyaset hem de egemenlik düşüncesine yönelik ifadelere yer vermesidir. Peki bu durumu nasıl açıklayabiliriz? Literatürde yapıldığı gibi ya kozmopolitan ya da egemen-devlet eğilimli Kant'tan birini mi tercih etmek gerekir? Kant'ın metinleri eleştirel ve geniş bağlamı dikkate alınarak bir okumaya tabi tutulduğunda düşünürün özgünlüğünün ve küresel siyaset düşüncesinin temel yapısının, kozmopolitanizm ile modern egemen-devlet fikrini birlikte düşünmesinde yattığı görülebilir. Hiç kuşkusuz Kant bu ikisi arasındaki yani kozmopolitan bir siyaset ile egemenlik fikri etrafında gelişen bir siyaset düşüncesine içkin olan temel öncüller ve açıklamalar arasındaki gerilimin farkındadır. Fakat onun siyaset düşüncesi, bu gerilimin nasıl aşılabileceği ya da daha doğru bir deyişle birleştirilebileceği kaygısından hareket eder. Nitekim kozmopolitan bir küresel hukuki-siyasal tasavvur ile moral-hukuki bir varlık olarak egemen

12 Bu yorum da aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu bakış açısının en açık dile getirildiği bir çalışma için bakınız; Thomas Merten, "Cosmopolitanism and Citizenship: Kant against Habermas", *European Journal of Philosophy*, Vol. 4, No. 3, 1996, s. 328-347. Brown da egemenlik fikrinin belirleyici yerine dikkat çeker. Garret Wallace Brown, "State Sovereignty, Federation and Cosmopolitanism", *European Journal of International Relations*, Vol. 11, No. 4, 2005, s. 495-522.

devlet arasında özgün bir ilişki kurmuştur. İşte tam da Kant'ın kurmaya çalıştığı bu ilişkinin mahiyeti, neliği ve nasıllığı asıl ilgiyi çekmesi gereken noktadır. Bu kritik nokta ise Kant'ın uluslararası fikrini ve küresel siyaset düşüncesini, genel felsefe sistemini de dikkate alarak, anlama ve sorgulama imkânı sunar

Nitekim bu eleştirel bakış açısını dile getiren yani Kant'ta kozmopolitan ve egemen-devlet siyasetini uzlaştıran veya birlikte ele alarak açıklamaya çalışan bir literatür gelişmektedir. Bu literatürü de iki kategoride ele alabiliriz. Birinci gruptakiler, uzlaştırıcı yaklaşım olarak anılabilecek görüş, ahlaki-hukuki bir varlık olarak egemen-devletin özerk yerini kozmopolitan haklar sistemi içine yerleştirmeyi Kant'ın evrensel tarih felsefesine ve ahlaki-kültürel ilerleme fikrine başvurarak temellendirmektedir. Buna göre Kant'ın ahlak ve hukuk felsefesi aslında kozmopolitan bir siyaset düşüncesini içerir. Fakat tarihsel koşullar egemen-devletin özerk yerini tanımayı zorunlu kıldığından yani modern dönemde devlet aklı ve güç siyaseti uluslararası siyasetin bir olgusu/gerçekliği olduğundan kozmopolitan hukuki-siyasi düzene ancak aşama aşama gerçekleşecek bir evrimle ulaşılabilecektir. Bunun yolu ise egemen-devletleri cumhuriyetçi ilkeler, cumhuriyetçi yönetimlerin birliği ve kozmopolitan haklar sistemi aracılığıyla dönüştürmekten geçer. Yani egemen-devletin özerkliği ile güç ve güvenlik siyaseti ahlak ve hukuk ilkeleri ve uygulamalarıyla zaman içinde etik yönelimli kozmopolitan bir yapıya bürünecektir. Nitekim bu yüzden Kant'ın yazılarında hem egemen-devletlerin gönüllü birliğini öngören devletler topluluğu hem de bir dünya federasyonu veya devletler devleti fikrinin aynı anda bulunması şaşırtıcı değildir.[13] Bu yorum ahlak-siyaset, özgürlük- gereklilik ve tarih ve ilerleme/rasyonelleşme ilişkisine dikkat çektiği ölçüde Kant'ın özellikle akıl, insan, ahlak, özgürlük, hak/adalet vb. daha geniş alandaki fikirlerine bakmanın gereğini gösterir.

İkinci gruptaki yazarlar, tam da Kant'ın eleştirel felsefesinin bu temaları (özne, özgürlük, insanlık-topluluk, evrensellik-tikellik vb.) üzerinden kozmopolitan siyaset ile egemenlik ilişkisini sorunsallaştırır.[14] Bu bakış açısına göre

13 Aslında bu bakış açısı, bir şekilde Kant'ın tüm kozmopolitan okumalarına içkindir. Yine de bu sorunla doğrudan yüzleşerek açıklamaya çalıştıkları için, ama sadece analitik bir ayrım olarak görülmek kaydıyla, bu bakış açısı ayrı anılmayı hak etmektedir. Pauline Kleingeld, "Approaching Perpetual Peace: Kant's Defence of a League of States and His Ideal of a World Federation", *European Journal of Philosophy*, Vol. 12, No. 3, 2004, s. 304-325; Georg Cavallar, *Kant and the Theory and Practice of International Right*, (Cardiff: University of Wales Press, 1999).

14 Bu yorum, kozmopolitanizm ve egemen-devlet temelli açıklamaların ötesine geçerek Kant'ın küresel siyaset düşüncesinin eleştirel ve sistematik bir okumasını yapar. Bu anlamda burada asıl bu literatür, üçüncü ve alternatif bir okuma ve yaklaşım olarak kabul edilecektir.

kozmopolitanizm ile egemen-devlet kavramı birlikte Kant'ın siyaset ve uluslararası fikrini tanımlar ve bu şekliyle modern uluslararası fikrini de temsil eder. Hatta bu iki kavram birbiriyle çelişmez aksine birbirini gerektirir çünkü uluslararası belirli bir özne, akıl ve özgürlük fikri üzerinden bireysel ve kolektif kimliğin kurulması olarak anlaşıldığında Kant'ın bu uzlaştırma çabası, modern siyasetin bir dahil etme ve dışlama söylemini ifade eder. Bir başka deyişle ahlak-siyaset, özgürlük-gereklilik arasında yasa-koyucu aklın her bir belirlenimi aynı zamanda bir eleştiri ve sınırı içerir. Bu durum ise Kant'ın küresel siyaset fikrinin aynılığı/benliği önceleyen doğasına vurgu yaparken aynı zamanda egemen-devlet ve kozmopolitan siyasetin tanımladığı küresel siyasetin sınırını, dışını ve ufkunu ifade eder. İçermediği, tanımlayamadığı veya öngöremediği daha somut bir ifadeyle hükümsüz kaldığı bir alana, özne ve nesneye işaret eder. Bu sınır ise bizi bireysel ve kolektif ötekine, farklılık ve çeşitliliğe taşır.[15] Ötekini, farklılık ve çeşitliliği dikkate aldığımız ölçüde ise sadece Kant'ın kozmopolitan siyaset düşüncesinin sınırlarını değil aynı zamanda özne, akıl, özgürlük ve ahlak gibi modern düşüncenin daha köklü kavramlarının kırılgan, gerilimli, çelişkili ve dışlayıcı yapısıyla yüzleşmek zorunda kalırız.

Bu makale, Kant'ın uluslararası fikrini ve küresel siyaset düşüncesini, kozmopolitanizm-egemenlik ilişkisinin eleştirel bir soruşturmasını yaparak tartışmaya açacaktır. Hem evrensel ahlak yasasına dayalı kozmopolitan bir siyaset düşüncesinin hem de egemen-devlet siyasetinin bir çelişki olmadığı ve iki farklı okumadan birisinin tercih edilme zorunluluğunun bulunmadığı iddia edilecektir. Asıl sorunsalın, Kant'ın her ikisi arasında nasıl bir ilişki kurmuş olduğu ileri sürülecektir. Makale Kant'ın siyaset felsefesinin, kozmopolitanizm ve egemenlik kavramları birlikte düşünülerek okunduğunda daha iyi anlaşılabileceğini ve böylece onun uluslararası fikri ve küresel siyaset düşüncesinin sınırının ve ötekisinin ortaya konabileceğini iddia edecektir. Ayrıca bu tür bir soruşturmanın, daha geniş bir alanda (modernite, ahlak, özgürlük ve insanlık kavramı) eleştirel fikirler verebileceği gösterilmeye çalışılacaktır. Kozmopolitanizm-egemen devlet sorunsalı, insan ve vatandaş ile evrensellik-tikellik sorununun kendinde somutlaştığı bir konu olduğu için yukarıdaki gibi bir tartışmanın Kant'ın insanlık, ahlak, özne/egemenlik ve bu kavramlarda temellenen uluslararası fikri ve küresel siyaset düşüncesini anlamak için kritik öneme sahip olduğu vurgulanacaktır.

15 Mark F.N. Franke, *Global Limits: Immanuel Kant, International Relations and Critique of World Politics*, (Albany: State University of New York Press, 2001); Kimberly Hutchings, *Kant, Critique and Politics*, (London: Routledge, 1996), s. 38-57.

Yukarıdaki genel girişin de ima ettiği üzere bu çalışma üç kısma ayrılmıştır. İlkinde Kant'ın hukuk-siyaset düşüncesini egemenlik ve egemen-devlet temelli yorumlayan bakış Kant'ın ilgili metinlerine başvurularak incelenecektir. İkinci kısımda Kant'ın ahlak-siyaset düşüncesinin kozmopolitanizmi gerektirdiğini ileri süren görüş ayrıntılı bir şekilde temellendirilecektir. Üçüncü kısımda ise kozmopolitanizm ve egemen-devlet siyasetini birlikte değerlendirip Kant'ın uluslararası fikri ve küresel siyaset düşüncesinin eleştirel bir sorgulaması yapılacaktır. Sonuç niteliğindeki bu değerlendirmeyle aşkın özne ve egemenlik kavramlarına dayanan Kant'ın uluslararası fikrinin modern uluslararası fikrinin sınırlarını devam ettirdiği ve farklı sosyo-politik toplulukların bir arada varoluşunun mümkün hukuki-siyasi koşullarını saptamaktaki sorunlarına işaret edilecektir.

HUKUK, SİYASET VE EGEMEN-DEVLET

Kant'ın modern egemenlik ilkesine dayalı devlet fikrinin güçlü bir savunucusu olduğunda ısrarcı olanların temel çıkış noktası, onun hem uluslararası ilişkiler yazılarında hem de hukuk, toplum ve siyaset felsefesi metinlerinde egemen-devleti ahlaki-rasyonel bir varlık olarak temellendirdiği kanaatidir. Bu görüş, iki düzlemde ele alınarak tartışılabilir. Birincisi, uluslararası ilişkiler literatüründe bir tarama yapılarak devlet merkezli bir Kant okumasının nasıl kurulduğu ve gerekçelendirildiği incelenebilir. İkinci olarak özellikle son dönemde güçlenen bir eğilime bakılarak onun egemen-devleti önceleyen tutumunun hukuk-siyaset felsefesi arka planı açımlanabilir. Uluslararası ilişkiler literatüründe Kant'ı modern egemenlik fikrinin sürdürücüsü, dolayısıyla, egemen-devletler sisteminin savunucusu olarak görenler, özellikle *Ebedi Barış* yazısına odaklanırlar. Bu yazı da Kant'ın egemen-devleti verili kabul ettiğini, devletler sisteminin gerekliliğini savunduğunu ve bu iki temel üzerinde savaş ve barış konusundaki fikirlerini yani uluslararası ilişkiler düşüncesini geliştirdiğini ileri sürerler. Ayrıca bu görüştekiler örneğin Hinsley, Gallie gibi yazarlar, Kant'ın kozmopolitan bir dünya düzeni veya dünya devletini değil bir devletler birliği veya federasyonunu öngördüğünü, bunu da her bir egemen-devletin bağımsızlığının ve özerkliğinin kabulü ilkesine dayandırdığını iddia ederler. Dahası onlara göre bu devletler birliğinin temel amacı; tam da özerk, egemen, bağımsız kolektif varlıklar olarak devletlerin varlıklarını koruyacak (uluslararası) kurumsal ve siyasi bir çerçeve sunmasıdır. Ancak bu şekilde yani devletlerin egemen varlığı merkeze alınarak bireysel özgürlük, haklar ve bağımsızlığı koruyacak ve sağlayacak hukuki ve toplumsal bir düzen kurulabilir.[16]

16 Thomas Merten, "Cosmopolitanism and Citizenship: Kant against Habermas", ss. 328-347.

Gerçekten de Kant'ın *Ebedi Barış* yazısında bu yoruma destek bulmak pek zor değildir. Zaten Kant'ın bu yorumunu savunanlar, görüşlerini bu çalışma üzerinden temellendirirler. Kısaca özetlemek gerekirse Kant'ın bu çalışması baştan sona egemen devleti onun ahlaki rasyonel varlığını ontolojik öncül olarak verili kabul eder. Bu hemen makalenin iki temel bölümünden ilkini oluşturan başlangıç maddelerinde (*preliminary articles*) açığa çıkar. Örneğin ikinci ve beşinci başlangıç maddeleri açık bir şekilde devletin özerk, egemen ve bağımsız olduğundan bahsederken bu niteliklere sahip bir ahlaki varlık olarak devlet düşüncesini savunur.[17] Diğer başlangıç maddeleri de bu ontolojik öncüle yani devletin ahlaki ve özerk egemen varlığına dayanır ve bu öz-niteliğin gerektirdiği ampirik, hukuksal ve kurumsal şartları oluşturur.[18] Ayrıca eğer bu başlangıç maddelerinin, makalenin ikinci bölümünde ele alınan barışın tanımlayıcı maddelerine (*definitive articles*) bir giriş ve temel işlevine sahip olduğu ve bu anlamda ebedi barış projesinin maddi-nesnel ve pratik/tarihsel koşullarını oluşturduğu hatırlanacak olursa egemen-devletin bu ontolojik konumlanışının nasıl belirleyici bir yere sahip olduğu daha iyi anlaşılır. Ahlaki bir varlık olarak devletin egemenliği, özerkliği ve hukuki yegane otorite konumu, küre üzerindeki tüm insan toplulukları arasındaki ebedi barışın yani aklın insan türü için *a priori* olarak emrettiği ahlaki ödevin olmazsa olmaz zorunlu koşuludur.

Ebedi barışın tanımlayıcı maddeleri (cumhuriyetçi yönetim, özgür-cumhuriyetçi devletlerin kurduğu birlik ve kozmopolitan hukuk/adalet),[19] bu yorumu savunanlara göre, tam da modern egemen devletin yukarıda betimlenen konumunun doğrulanmasından başka birşey değildir. Nitekim Kant yazısının ikinci kısmına, egemen devlet ile başlar ve diğer iki temel tanımlayıcı ilkeyi yani cumhuriyetçi yönetimlerden kurulu devletler birliği fikrini ve kozmopolitan hak/adaleti bunun üzerine kurar. Devletlerin hakkı (*the right of states*) veya uluslararası hukuk olarak tanımladığı şey devlet egemenliğine dayanır. Şöyle tanımlar bu ilkeyi: "Her bir ulus, kendi güvenliği için, bir diğer devletten tıpkı sivil toplumun kuruluşunda olduğu gibi ortak bir anayasa altında bir araya gelmeyi talep etmeli ve böylece her bir devletin hakkının koruna-

Ayrıca karşılaştırınız Thomas Pogge, "Kant's Theory of Justice", *Kant-Studien*, Vol. 79, No. 4, 1988, s.407-433; Andrew Hurrell, "Kant and the Kantian Paradigm in International Relations", s.183-205.

17 Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", ss. 94-96.

18 Ibid. , s. 93-98.

19 Ibid. , s. 98-108.

cağı bir çerçeve-yapı oluşturulmalıdır."[20] O halde uluslararası hukukun işlevi, devletlerin zaten var olan hep sahip olageldikleri haklarını korumaktır. Bunun anlamı, bu ilkenin varlık sebebi, devletin ahlaki bir varlık olarak sahip olduğu öz-nitelikleri yani hukuki otoritesini, ahlaki egemenliğini ve bağımsız kendine yeten kolektif varlığını gerçekleştirmesini sağlamaktır. Devletin bu özerk ve egemen varlığı, bir halkın kendini evrensel yasalar aracılığıyla belirleme hakkına dayanan kollektif öz-yasama/belirleme ilkesini öngörür.

Bundan dolayı Kant, ebedi barışın ikinci tanımlayıcı ilkesinin yani uluslararası ilişkilerde düzen kurucu normatif yasanın, kurumsal-hukuki yansıması olarak cumhuriyetçi devletler arasında bir devletler birliğini/federasyonunu önerir. Bu devletler federasyonunun sağlayacağı kurumsal-hukuki mekanizmalar aracılığıyla egemen devletler olarak sosyo-politik topluluklar, belirli bir mekan üzerinde hukukun uygulayıcısı tek egemen-özerk güç/faillik işlevini yerine getirir. Ebedi barışın tanımlayıcı üçüncü ilkesi/maddesi olarak kozmopolitan hak/hukuk ise, hem devlet hakkını yani sosyo-politik toplulukların kolektif self-determinasyonu olarak devletin egemenlik, özerklik ve ahlaki bütünlük öz-niteliklerini hem de bu öz-niteliklere sahip cumhuriyetçi devletlerin kurduğu devletler federasyonunu ve uluslararası hukuku birlikte içerir. Bu şekliyle kozmopolitan hak ilkesi ne devletin özerk ve egemen varlığını ne de egemen-devletler sisteminin hukuki-kurumsal örgütlenmesini ortadan kaldırmaz. Kozmopolitan haklar sistemi, egemen devletler olarak siyasal toplulukların etkileşimi ve ilişkilerinde dikkate alması gereken etik-hukuki bir yasanın gerekçelendirilmesidir. Bu haklar sistemi, egemen-devleti ve devletler sistemini aşan bir mekân ve düzlem olarak kürenin/dünyanın etik-hukuki yapısına yönelik bir çerçeve sunar ve böylece egemen-devletin ve devletler sisteminin güvenli bir şekilde işleyişini sağlayacak normatif bir temel sağlar.

Kant'ın modern egemenlik fikrini devam ettirdiği ve siyaset felsefesi ve uluslararası ilişkiler düşüncesini bu ilkeden yola çıkarak kurduğu görüşü, düşünürün siyaset yazılarına ve bu siyaset düşüncesinin içinde şekillendiği pratik felsefe ve ahlak metafiziğine başvurularak da gerekçelendirilmektedir. Bu görüştekiler, egemen devlet fikrinin Kant'ın hak ilkesinin (*the principle of right*) temelini oluşturduğu dolayısıyla koşulsuz buyruklar aracılığıyla ahlak felsefesi ve özgürlük fikri bağlantısıyla pratik felsefesiyle ilişkili olduğunu savunurlar.[21]

20 Ibid. , s.102.

21 Francenshet, "Sovereignty and Freedom: Immanuel Kant's Internationalist Legacy" ss. 209-228; Katrin Flikschuh, *Kant and Modern Political Philosophy*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

Dolayısıyla bu doğrultudaki yorumlar, haklı olarak *Ahlak Metafiziği* yapıtına odaklanır. Kant bu yapıtında; devlet, egemenlik, otorite, güç kullanımı, devletin meşruiyeti ve gerekçelendirilmesi, toplumsal sözleşme, siyasal hak ve ödevler vb. konuları ele almıştır.[22]

Kant'a göre, "…hukukun egemen olduğu bir ortamda bireylerden oluşan bütüne…verilen ada devlet denir"[23] veya bir başka deyişle "devlet…adil yasalar altındaki insan kitlesinin birliğidir."[24] Bu tanımda başlıca iki unsur vardır: bir insan topluluğunun oluşturduğu bütün ya da birlik (kollektivite) ve hakkın/adaletin egemen olduğu bir toplumsal-siyasal ilişkiler bütünü yani yasaların oluşturduğu bir hukuk düzeni. Aslında hukuki-yasal alan, kendinde ilkini içerir çünkü bir hak ve hukuk düşüncesi ve sistemi zorunlu olarak bir insan kitlesini dahası çoğul öznelerin iradi birlikteliğinin kurduğu toplumsal bir bütünü gerektirir. Ona kattığı tek şey, belirli bir insan topluluğunun sosyal etkileşim ve ilişkilerini hak ve adalet ölçütlerince yürütmesini sağlayacak imkanı ve genel çerçeveyi sunmasıdır. Bu yüzden Kant'a göre "bir halk veya halklar birliği, bir yasalar sistemine, birbirleriyle etkileşim içinde olduklarından, kendilerini birleştiren bir irade altında adil bir yapıya yani bir anayasaya gereksinim duyar. Ancak böylece hakları olan şeyleri yapma imkânı bulurlar."[25]

Belirli bir sosyo-politik topluluğun (*bounded socio-political community*) hak ve özgürlüklerini ortak yasalar altında güvence altına aldıkları hukuki düzenin meşru otoritesi olarak egemen-devlet fikri, en belirgin bir şekilde Kant'ın orijinal sözleşme (*the original contract*) görüşünde somutlaşır. "Belli sayıdaki bir insan grubunun kendisiyle bir devlet kurduğu edime/eyleme orijinal sözleşme denir."[26] Bu sözleşme fikri, tarihsel bir kurgu veya olgu değil aklın zorunlu bir şekilde varsayması gereken ilkedir. Aklın pratik bir ilkesi olarak deneyim dünyasına daha spesifik olarak hukuki-siyasi yaşam ve uygulamalara bir düzen, birlik ve yapı verir. Ayrıca "hak/adalet ilkesine göre kurulması gereken devletin"[27] mahiyeti ve neliği hakkında bir ölçüt sunar. Bu anlamda aklın pratik bir ilkesi olarak sözleşmenin bizatihi kendisi devletin ve siyasal iktida-

22 Immanuel Kant, *The Metaphysics of Morals*, Mary Gregor, der. , (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

23 Ibid. , s. 89.

24 Ibid. , s. 90.

25 Ibid. , s. 89.

26 Ibid. , s. 92-93.

27 H.S. Reiss, "Introduction", *Kant: Political Writings*, H.S. Reiss, der. , (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), s. 28.

rın meşruiyetini de temellendirir. Tam da bu nokta, Kant'ın kendinden önceki sosyal sözleşmeci gelenekten ayrıldığı noktaya işaret eder. Kant ile birlikte orijinal sözleşme, aklın bir idesi/ilkesi olarak tarihsel, toplumsal veya farazi değil aklın zorunlu varsaydığı bir form niteliği kazanarak daha da güçlendirilmiştir.[28]

Original sözleşme fikri, aklın iradesinin (aşkın öznenin kendisi ile özgürlük ve özerkliği tecrübe ettiği pratik ilke ve ahlak yasası) devleti kuran genel/ortak iradede tezahüründen başka bir şey değildir. Bu sözleşme, bir topluluğa üye özerk bireylerin dışsal özgürlüklerini ortak yasalar altında birleştirerek, genel ve evrensel iradeye dayalı bir kolektif egemen olarak kendisini kurmasıdır. Ortak bir yasaya tabi olmaları, bireylerin özgürlüklerini kaybetmeleri anlamına gelmez çünkü bu şekilde sadece sınırsız ve tek taraflı (bireysel-doğal) özgürlüklerini bırakarak tam ve yetkin (toplumsal-siyasi) özgürlüklerini elde ederler. Kazanılan özgürlükler, tam ve yetkindir çünkü karşılıklı olarak herkes birbirinin hak ve özgürlüğünü genel bir yasa altında tanır. Bağımsızlığı-özerkliği kaybetmek değildir çünkü tâbi oldukları ortak/genel yasa, kendi özgür iradeleriyle yaptıkları yasadan başka bir şey değildir. Bir başka deyişle böylece sadece kendi (ortak ve evrensel) iradelerine (ve ona dayalı yasalara) boyun eğmiş olurlar.[29] Sonuç olarak herkesin hak ettiğini ve dışsal özgürlüğünü güvence altına alan toplumsal-siyasi düzen, genel yasalara tabi olmayı gerektirir. Bu anlamda meşru bir otoritenin/gücün, genel yasaları temsil edip gereklerini yerine getirmesi fikrini zorunlu olarak içerir.

Hukuk, dolayısıyla, meşru zor kullanmayı tanımlar. Özgür olmak için özneler, sosyo-politik topluluk içinde hukuka ve dolayısıyla meşru otoriteye tabi olurlar. İnsanların hak ve özgürlüklerini yaşayabileceği adil bir toplumsal yapıyı kuran kamusal hukuk, yasal/meşru bir otorite tarafından yapılır. Bu meşru otorite, "belli bir insan topluluğunun birleşik/ortak iradesi"dir ve devletin biçimsel boyutunu içerir. Yukarıda gösterildiği gibi evrensel özgürlük yasasına tabi meşru otoriteyi ifade der. Bundan dolayı, "böyle bir sivil/hukuki durumun (*civil condition*) üyelerine…bir devletin vatandaşları denir" ve bir dev-

28 Kant'ın sosyal sözleşmeci gelenekle ortak ve farklı noktalarına ilişkin bakınız; Onora O'Neill, "Kant and the Social Contract Tradition", *Kant Actual: Hommage A Pierre Laberge*, (Montreal: Sous La Direction De Francois Duchesnau, 2000), ss.185-200. Sosyo-politik topluluğun gerekçelendirmesinde Kant'ı sosyal sözleşmeci gelenek içinde okuyan bir görüş için bakınız; Patrick Riley, "On Kant as the Most Adequate of the Social Contract Theorists", *Political Theory*, Vol. 1, No. 4, 1973, s.45-471.

29 Kant, *The Metaphysics of Morals*, s. 92-93.

letin vatandaşları "evrensel yasalar yapmak için bir araya gelmiş"[30] kişilerdir. Bununla birlikte Kant, devlet terimini hükümet veya yürütme anlamında kullanmamaktadır. Kant'ın devleti; yasama, yargı ve yürütme güçlerini kendinde toplayan egemen varlıktır. Daha da önemlisi egemen-devlet, tüm güçleri kendi iktidarı altında bir araya getiren ahlaki-hukuki bir ilkeyi/fikri ifade eder ve bu içeriğiyle evrensel kurallara uygundur. Kant bunu şöyle ifade eder: "Bir devletin özerklik ve egemenliğini kendileriyle elde ettiği üç ayrı otorite vardır: yasama, yürütme ve yargıdır. Bir devlet, bu özerkliğe ve egemenliğe dayanarak kendini özgürlük yasalarına uygun bir şekilde kurar ve devam ettirir."[31]

Nitekim Kant, böyle bir devletin üyeleri olan bireylerin üç niteliğinden bahseder: özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık ya da kendine-bağımlılıktır.[32] Bu sosyo-politik topluluk içindeki özne, en başta, kendi iradesini meşru olmayan bir sınırlama hariç diğer bütün kısıtlamalardan bağımsız bir şekilde uygulamaya geçirebilme ve genel yasaları bu doğrultuda yapabilme imkânına sahiptir. Bireysel özgürlük, sadece evrensel yasaya tabi olunarak dışsal özgürlüğün garanti altına alınmasıdır. İkinci olarak, bireyler eşittir. Herkes yasa önünde eşittir. Hiç kimse statü, soy vb. nedenlerle ayrıcalığa sahip değildir. Bu eşitlik, hem yasaların yapımındaki eşit katılım hakkını hem de yasalara tabi olmadaki eşitliği içerdiği ölçüde özgürlük fikrinin bir diğer ifadesi olmaktan başka bir şey olmaz. Son olarak ise özgür ve eşit özneler, kendilerinden başka hiç kimseye bağımlı olmamalıdır. İlke olarak bağımsız bir şekilde siyasal-toplumsal meselelerde görüşlerini bildirme, gündemi belirleme ve karar süreçlerine katılma hakkı vardır. Hepsi birlikte ele alındığında bu ilkelerin tanımladığı cumhuriyetçi yönetim, devletin alabileceği nihai formu ve aklın ilkelerine göre kurulumunu temsil eder.[33] Devletin, aklın bir idesi olarak gerçekleşmesidir. Kısacası bireysel özgürlüğün kolektif özgürlük düzlemine aktarılması ve kolektif bir kimliğin/varlığın nesnel ifadesidir.

Devlet, bu anlamda, sosyal varlık alanının metafizik ilkesi olan özgürlük fikrinin kendinde vücut bulmuş biçimidir.[34] Devlet, özgürlük ve bundan kaynaklanan temel haklarını gerçekleştirebilecekleri hukuki/adil bir toplumsal alan yaratmalarını sağlayacak evrensel yasalar yapmak için bir araya gelmiş

30 Ibid. , s. 91.

31 Ibid.. , s. 94.

32 Ibid. , s. 91; Cumhuriyetçi yönetimin niteliklerinin ayrıntısı için ayrıca bakınız; Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", s. 99.

33 Kant, *The Metaphysics of Morals*, s. 112.

34 Ibid. , s. 94.

belli bir halkın ve topluluğun ortak/genel iradesinin bütünüdür. Bir başka deyişle kolektif egemen olarak devletin temeli, rasyonel bireylerin özgürlük ve buna dayalı haklarının korunmasını sağlayacak adil/yasal bir toplumsal yapının, yine insanlar tarafından evrensel yasalar aracılığıyla kurulmasına dayanır. Egemen-devlet, bu anlamda, özgür bireylerin ortak yasalar aracılığıyla birleşmiş iradesinin nesnel-toplumsal ve kurumsal olarak gerçeklik kazanmasıdır. Yani öz-belirlenim sahibi özgür bireylerin, sosyal gerçeklik alanında kolektif olarak nesnellik kazanması ve hayat bulmasıdır. Devletin özerkliği ve egemenliği, bireysel özerklik ve özgürlüğün sosyal varlık alanında ve kolektif düzlemdeki devamıdır.

Egemen-devletin ahlaki-hukuki bir bütün/varlık olarak bu tanımı, Kant'ın "amaçlar krallığı" (*the kingdom of ends*) yani kendiliğinden amaç öznelerin birliği fikriyle karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılabilir. Amaçlar birliği veya bir başka deyişle ahlakî topluluk, eylemlerini evrensel ahlak yasası doğrultusunda yapan özerk ve özgür öznelerin oluşturduğu birliktir.[35] Onları sistematik bir şekilde bir arada tutan şey, kendi iradelerinde temellenen genel-evrensel yasalardır. Bu yasalara dayanarak eylemlerde bulunan özneler, hem eylemlerinin dayandığı yasaları kendileri yaptığı için (bireysel) özerklik ve özgürlüklerini gerçekleştirir hem de diğer öznelerle birlikte genel yasaya tabi olduğu için (kolektif) bir bilinci tecrübe eder. Benzer bir şekilde ahlaki-hukuki bir bütün olarak devlet içinde özneler, böylece, hem (bireysel) hak (sözleşme ve mülkiyetten doğal haklar) ve özgürlüklerini (kendini var kılacak güç, yetenek ve imkanlar) güvence altına alır hem de ortak/genel bir irade (belli bir sosyo-politik topluluk) ile kolektif bilinç ve özgürlüğü tecrübe eder. İlkinde ahlaki toplulukta (ahlak) özgürlüğün içsel boyutunu ikincisinde yani siyasal toplulukta dışsal boyutunu gerçekleştirir. Ama insan sonuçta aşkın bir varlık olarak özerkliğini ve özgürlüğünü tarihi-toplumsal varlık alanı içinde belli bir sosyo-politik topluluğun kolektif kimliği içinde elde eder. İşte devletin ahlaki-hukuki egemenliği ve özerkliği fikri, özgürlüğün bu kolektif öz-belirleniminin nesnel-kurumsal ve pratik olarak vücut bulmasını ifade eder.

Yukarıdaki bu açıklamaya devlet egemenliğinin metafizik gerekçelendirilmesi olarak bakılabilir. Nitekim toplumsal yaşama/yapıya dâhil olmanın ve ortak/genel bir irade altında bir araya gelmenin aklın *a priori* ilkesi olduğunu belirttiği zaman Kant, tam da bunu dile getirmek ister. Ayrıca egemen-devletin bu metafizik gerekçelendirilmesi, onun devletin insanın tek doğal hakkı ola-

35 Amaçlar krallığı kavramsallaştırması için bakınız; Kant, *Groundwork for the Metaphysics of Morals*, s.40-41.

rak kabul ettiği özgürlük fikrinin bir uzantısı olan hak/adalet ilkesine uygun olması gerektiği ifadelerinde de göze çarpar. Yani adalet/hak ilkesinin; insan türünün tanımlayıcı ve kurucu ilkesi olarak aşkın özgürlük fikrinin toplumsal/siyasal alandaki bir yansıması olduğu hatırlandığında; devlet, bu toplumsal-siyasal alanın kurucu ilkesinin yani hak/adalet ilkesinin kollektif–nesnel ifadesi olarak belirir.

> *"Bir devletin refahı, vatandaşlarının ortak/genel bir irade altındaki bütünlüğüne/birliğine dayanır. Bir devletin refahı, vatandaşlarının refahı ve mutluluğu olarak anlaşılmamalıdır…Bir devletin mükemmelliği/iyiliği, bunun yerine, anayasasının hak/adalet ilkesiyle tam olarak uzlaşı içinde olmasını sağlayacak koşullara/ortama bağlıdır. Tam da bu koşul/ortam, aklın bir koşulsuz buyruk olarak bize uğruna çalışmamız kendisini gerçekleştirmemiz için emrettiği şeydir."*[36]

Bu açık bir şekilde Kant'ın devlet egemenliğini ahlaki bir kavram ve hak/adalet ilkesinin bir ifadesi olduğunu gösterir. Yani devlet egemenliği, ampirik-tarihsel bir olgunun ötesinde aklın zorunlu bir sonucu ve metafizik özgürlük kavramının toplumsal varlık alanındaki uzantısıdır. İnsan özgürlüğünün ve buna dayalı hakların toplumsal varlık alanında gerçekleşmesinin mümkün tek yoludur; o, kolektif özgürlüğün nesnel biçimidir.

TARİH, AHLAK VE KOZMOPOLİTAN SİYASET

Kant'ın hukuk ve siyaset felsefesi, egemen-devlet merkezli olmanın ötesinde kozmopolitan bir yapıya da sahiptir. Bu kozmopolitanizm, en temelde, çoğul kolektif birimlerin etkileşim ve iletişimini düzenleyen uluslararası hukuk ve kurumların dayandığı küresel hukuki ve siyasi bir düzene ve böyle küresel bir toplumun ilke olarak tüm insanlığı tanımlayan evrensel geçerli ahlak ilkelerine işaret eder. Bir başka deyişle kozmopolitanizm, küresel hukuki-siyasi düzenin normatif temellerini ve bireylerin asıl olarak eşit ahlaki varlıklar olarak insanlığın bir üyesi oldukları fikrini içerir.[37] Kant'ın değişik metinlerine ve/ya yorumlarına dayanan birden çok kozmopolitan hukuk-siyaset tanımı yapılmaktadır ve her biri gerçekten pek de kolayca uzlaştırılabilecek gibi değildir. Kant

36 Kant, *The Metaphysics of Morals*, s. 94-95.

37 Kozmopolitan siyaset felsefesinin içerdiği farklı gelenek, tema ve konularına genel bir giriş için bakınız: Gillian Brock and Harry Brighouse, der., *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006). Kantçı kozmopolitanizmin tarihsel kökenleri için bakınız; Martha Nusbaum, "Kant and Stoic Cosmopolitanism", *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 5, No. 1, 1997, s. 1-25.

felsefesinde kozmopolitan düşüncenin sadece devletler federasyonu anlamına geldiğini iddia eden görüşten (yani bir çeşit uluslararası/devletler hukuku) bu kavramın siyasetin ve hukukun kozmosun tümünü içerecek bir gerçeklik kazanmasını tanımlayan felsefi-rasyonel bir ilke olduğunu ileri süren yorumlara kadar değişik biçimleri vardır. Dahası bazısı için bu etik bir ilke, dolayısıyla, dar anlamda siyaset ve hukuktan ayrı tutulması gereken bir ölçütken diğerleri için tarihi-toplumsal alanın kurucu ahlaki ilkesini ifade eder. Ahlakın siyasetle kurucu ilişkisi tanındığı ölçüde insanlık fikrinin siyasal ufkunu temsil eder ve sosyo-politik topluluğun meşruiyeti ve gerçeklendirmesiyle bağlantısı açığa çıkar. Ayrıca Kant'ta bu kavramın, onun felsefî sisteminin evrimine paralel olarak bir gelişme ve değişim gösterdiği de belirtilmektedir. İlk dönem yazılarındaki daha güçlü bir kozmopolitanizm düşüncesinin yerini sonraki yazılarında özellikle yukarıda ele alınan *Ebedi Barış* metninde zayıf bir biçiminin ağırlık kazandığı ileri sürülmektedir.[38]

Kant'ın kozmopolitanizm düşüncesinin tanımı ve içeriğiyle ilgili literatürdeki bu tartışma, her şey bir tarafa, kozmopolitanizmin onun hukuk-siyaset düşüncesinin merkezinde olduğu gerçeğini onaylar. Sorun, daha önce de belirtildiği gibi, aslında yukarıda tartışılan ahlaki-hukuki bir kavram olarak egemen-devlet fikriyle kozmopolitan siyasal tahayyülün nasıl uzlaştırılacağı veya birlikte düşünülebileceği konusudur. Bu bölümün sonunda bu konuya değinilecektir ama önce bu kozmopolitan düşüncenin Kant'ın metinlerindeki izlerini sürerek genel bir fikre ulaşmak gerekir. En başta kozmopolitan tahayyülün Kant'ın doğa, ahlak, tarih ve siyaset düşüncesinin tümüne nüfuz eden temel bir nitelik olduğu söylenmelidir. Bu alanlarda kaleme aldığı yazılar/metinler, bir şekilde kozmopolitan düşüncenin bir boyutuna ışık tutar; ondan izler taşır. Bu durum, aynı zamanda, Kant'ın bu alanlarda yazdığı metinlerin birine odaklanmak yerine eş zamanlı ve paralel bir okumasını yapmak gereğini doğurur.

Bu bölümün aşağıdaki satırlarında bu tür bir tartışma amaçlanmaktadır. Buna göre öncelikle Kant'ın genel bir insanlık tarihi okumasına odaklanarak onun kozmopolitan hukuki-siyasi bir düzeni insanlık tarihinin evrimi içine nasıl yerleştirdiği gösterilecektir: insanlık tarihinin telosu, kozmopolitan bir siyasal tahayyülü gerektirir. İkinci olarak modern uluslararası siyasal yaşam ve

38 Bu doğrultudaki birkaç çalışma için bakınız; Kevin Dobson, "Kant's Perpetual Peace: Universal Civil Society or League of States?", *Soutwest Philosophical Studies*, Vol. 15, 2003; Thomas Pogge, "Kant's Vision of a Just World Order", Christopher Hill (der.) *The Blackwell Guide to Kant's Ethics*, (Chicester: Wiley-Blackwell, 2009), s. 196-208; Howard Williams, "Back From the USSR: Kant, Kaliningrad and World Politics", *International Relations*, Vol. 20, No.1, 2006, s. 27-48.

uygulamalarının temel mantığının ebedi barış temelli küresel bir siyaset fikrini öngördüğü ve daha sonra ise ahlak metafiziğine yerleşik olan kozmopolitan hukuk-siyaset düşüncesi temellendirilecektir. Buraya kadar kozmopolitanizmin, Kant'ın tarih ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte daha çok ve önemlisi ahlak ve siyaset felsefesinde temellendiği gösterilmeye çalışılacaktır. Son olarak ise bu konuda literatürde var olan değişik yorumlara dikkat çekilecek ve kozmopolitanizme ilişkin muğlâklığın başlıca sebeplerine bakılacaktır.

Evrensel insanlık tarihi fikrini temellendirdiği yazısının[39] ilk önermesinde Kant, her bir varlık cinsinin doğasına içkin bir amaca (*telos*) sahip olduğunu ve eğer bir engel bulunmazsa bu amacın gerçekleşeceğini ileri sürer. "Her varlığın sahip olduğu doğal kabiliyetlerin yazgısı, amaçları ile uygunluk içinde yakın ya da uzak bir zamanda tamamıyla olgunlaşmaktır/gelişmektir."[40] Bu gelişme, her varlığın baştaki potansiyel durumdan fiili duruma geçişi ve kendi varlığını tümüyle gerçekleştirmesidir. Bu fiili duruma geçiş, her varlığın nihai amacıdır. Bu son amaçla aslında her varlık, varoluşunun otantik ilkesini gerçekleştirir. İnsan için de bu amaçlılık, geçerlidir. Kant, insana özel bir boyutunu da ekleyerek bunu şöyle formüle eder. "Dünyadaki tek akıl sahibi varlık olarak insanın, aklını kullanmaya yönelmiş olan doğal yetenekleri, tek bir insanda değil ancak bir tür olarak insanlık içinde gelişebilir."[41] İnsanın, tabiatında bulunan eğilimleri, yetenekleri ve özellikleri, aklının kullanımına dönüktür. İnsan aklı ve diğer tüm güç ve yeteneklerini, tek tek bireyler olarak değil ancak bir tür olarak geliştirebilir.

İnsanlık tarihinin genel bir okumasını yapan bu metnin daha ilk satırlarında Kant'ın kozmopolitanizminin ipuçlarını görmek mümkündür. Şimdilik bu konuyu daha sonraya bırakarak Kant'ın asıl yapmaya çalıştığı şeye yani tarihi-moral bir perspektifle toplumsal-siyasal varlık alanını nasıl gerekçelendirdiğine dönelim. "Doğa; insanın kendi hayvani varlığının mekanik düzenini aşan şeyleri kendi iradesiyle ortaya koymasını arzu etmiştir. İnsanın, aklının kendisi için sunduğu şeylerin dışındaki herhangi bir mutluluk ve kusursuzluk arayışı içinde yer almamasını istemiştir."[42] Burada iki temel nokta vurgulanmaktadır. Birincisi, insanın akıl kavramıyla diğer varlık türlerinden farklılaştığıdır. İşte

39 Immanuel Kant, "Idea For a Cosmopolitan History With A Cosmopolitan Intent," Hans Reiss (der.) *Kant: Political Writings*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), s. 41-53.

40 Ibid. , s.42.

41 Ibid. , s. 42.

42 Ibid. , s. 43.

bu kavramla, sadece insanın ait olduğu bir varlık düzlemi oluşur. İnsan, doğanın mekanik düzeninin de bir üyesidir ve bundan dolayı sahip olduğu belli istekler, yönelimler ve güdülere sahiptir. Fakat insan ayrıca akıl sahibi varlık olma özelliğiyle bunları aşarak kendine ait bir yaşam düzeni oluşturmalıdır. İnsana özel bu düzen/seviye, ki ikinci nokta budur, insanın akıl sahibi varlık olarak tabiatında bulunan kendine has özelliklerini gerçekleştirebilmesini sağlar. Böylece insanın mükemmelliği yani telosunun gerçekleşmesi, düzenleyici ilkenin akıl olduğu varlık düzleminde mümkün olur.

O halde insanın akıl sahibi varlık olarak kendini gerçekleştirmesi nasıl mümkündür, ne tür bir ortamda ve hangi temel ilkelere göre oluşturulmuş bir düzendir bu? İnsana özgü boyutu ve temel kurucu-düzenleyici ilkesi nedir? Kant, bu sorulara bir diğer temel önermeyle cevap verir. Kant'a göre uzun dönemde hukuk egemen bir toplumsal düzeni, insanın sosyal olmayan sosyalliği (*unsocial sociability*) sağlayacaktır.[43] Kant, sosyal olmayan sosyallik terimiyle insanda bulunan karşıt yönlü iki temel özellikten ve bu iki özelliğin insan türüne özgü bir (tarihi-toplumsal) yaşam alanı oluşturmadaki işlevinden söz etmektedir. Kant'a göre insandaki birinci temel yönelim, kendi türünden insanlarla bir arada bulunma, onlarla birlikte olma ve yaşamadır. Buna insanın bir tür olarak toplumsallığı denilebilir. Diğer taraftan her bir insan teki, kendi başına bağımsız tekil bir varlık olarak kendi merkezinde bir anlam dünyası geliştirir. Bu yönelim, doğal olarak bireylerin toplumsallığının gerekliliklerıyle çatışacaktır. Fakat bu çatışmaya Kant, olumsuz bir anlam yüklemez ve insanlığın bir tür olarak ilerlemeci doğasına yaptığı atıf gibi buna da çok özel bir anlam verir. İşte bu anlam, tam da bir sivil-siyasal toplumun kuruluşudur. Sivil-siyasal toplum, ilke olarak akıl sahibi varlığın kendi varoluşunu/telosunu gerçekleştirebileceği biricik geçerli (hukuki-sosyal) varlık alanıdır.

Bu bakımdan, Kant için, "insan türünün karşılaştığı en büyük sorun, doğanın insanı çözüm aramaya zorladığı şey, evrensel olarak adaletle yönetilebilen bir sivil topluma ulaşmaktır. Bu sorun insanlık tarafından en zor ve en son çözülebilecek bir sorundur."[44] O halde insanlık tarihinin geldiği nokta ve nihai amaç, böyle bir sivil toplumun kurulmasıdır. Bu amaç, hem bir tür olarak insanlığın tarihsel serüveninin hem de onun ahlaki karakterinin bir sonucudur. Kant, hiç şaşırtmadan, iddiasını bu toplumsal-siyasal düzlemde bırakmayarak kozmopolitan bir düzleme taşır. "Mükemmel bir sivil toplum kurma sorunu,

43 Ibid. , s.44.

44 Ibid. , s.45-46.

diğer devletlerle hukuk egemen bir dış ilişkiler oluşturma sorununa bağlıdır. Ve birincisinin (mükemmel bir sivil toplum kurma sorunu) üstesinden, ikincisi (hukuk egemen bir dış ilişkiler sorunu) çözülmeden gelinemez."[45] Toparlamak gerekirse Kant, bu evrensel insanlık tarihi düşüncesini aslında sosyal-siyasal varlık alanını gerekçelendirmek için geliştirmiştir. Bu alan, hem toplumsal-yerel düzeyde hem de evrensel düzeyde insanın varoluşsal özelliklerini mükemmel bir şekilde geliştirebileceği bir zemindir. Evrensel bir kozmopolitan tarihi-toplumsal varlık alanı, insan türünün tüm güç ve yeteneklerini gerçekleştirebileceği nihai amaçtır.[46]

Kant, yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi toplum ve siyaset düşüncesini; tarih, doğa ve ahlak alanlarının kesiştiği kozmopolitan bir insanlık tarihinde temellendirilir.[47] Bu bakımdan Kant'ın bu (felsefi-tarih) çalışması, onun toplumsal-siyasal alan ile ilgili düşüncelerini tartıştığı yazılara bir çeşit giriş niteliğindedir. O, insanlık tarihinin ilerlemeci yorumuna, doğanın müdahalesini de ekleyerek insanın toplumsal-siyasal varlık alanını inşa etme sürecine ahlaki bir boyut katmaktadır. Buna göre, insanın varoluşsal niteliklerini gerçekleştirmesi doğasının zorladığı bir eğilimdir. İnsan doğuştan sahip olduğu tüm eğilimleri/karakter yapısını, bunların sahip olduğu amaçlılıklara uygun bir şekilde mükemmelleştirmek için çabalar. Bu çaba, onun varlık gayesidir. Bu varlık gayesi ise ancak bir sivil-siyasal toplum içinde mümkün olur. İşte bu sivil toplumun nasıl olması gerektiği, ki siyaset tam da bununla ilgilenir, Kant'ın asıl temellendirmek istediği konudur. Hatta o kadar ki tüm insanlık tarihi, tam da bu sivil toplumu (ulusal ve küresel düzlemde) evrensel akli ilkelere göre kurmak için vardır.[48]

---

45 Ibid. , s. 47.

46 Ibid. , s.50.

47 Kant düşüncesinde kozmopolitanizm, ahlak, tarih felsefesi, ilerleme ve amaçsallık arasındaki zorunlu bağlantı ve bu bağlantının gerekçelendirmesi ile ilgili olarak bakınız; Pauline Kleingeld, "Nature or Providence? On the Theoretical and Moral Importance of Kant's Philosophy of History", *American Catholic Philosophical Quarterly*, Vol. LXXV, No. 2, 2001, s. 21-219; Lary Krasnoff, "The Fact of Politics: History and Teleology in Kant", *European Journal of Philosophy*, Vol. 2, No. 1, 1994, s. 22-44.

48 Kant, kozmopolitan hukuki-siyasi düzen fikrini sadece tarihsel ilerlemeye, insan doğasına veya doğanın mekanik yasalarına atıfla gerekçelendirmez. Aşağıda da göreceğimiz üzere (ve bu bölümün ilk kısmında da tartışıldığı gibi) hukuki-siyasi bir düzen, Kant'a göre, insan için aklın zorunlu bir ilkesidir. Bu yüzden ampirik-fenomenel bir şeyde temellenmez ki bu, Kant'ın ahlak felsefesinin ayırt edici niteliğidir. Aslında Kant'ın yukarıdaki felsefi insanlık tarihi okuması, yani insanlığın hukuki-sosyal varlığının evrensel bir insanlık tarihi içindeki yerinin rasyonel-amaçsal bir açıklaması, aklın pratik ilkelerinin, dolayısıyla ahlaki-siyasi ilkelerin, insanlığın tarihsel evrimine uygulanmasıdır. İnsanlığın evrensel gelişimi, aklın

Toplumsal-siyasal düzen, dolayısıyla, zorunlu bir şekilde kozmopolitan bir bütünlüğü gerektirir. Bir başka deyişle temel ahlak yasasına dayanan hukuki-siyasi ilkeler, sadece tekil sosyo-politik toplulukları, yani devletin ideal formu olarak cumhuriyetçi yönetimleri, tanımlamaz aynı zamanda bireyler ve egemen-devletlerden oluşan küresel sosyal ve siyasal yaşamı da kurar. Küre üzerinde etkileşim içindeki bireyler, eylemlerini ortak ahlak ilkeleri (özgürlük, özerklik ve adalet) altında birleştirmek zorundadır. Bu şekilde kurulacak (küresel) hukuki-siyasi düzen, sadece bireylerin değil egemen devletlerin de hak, egemenlik ve özgürlüklerini güvence altına alır. Kant'a göre belli bir toplumsal yapı, yani tekil bir egemen devlet, ancak kendi sınırlarını aşarak eksiklikten arınır ve bütünlüğe erişir. Eksiklikten arınmasından kastım, Kant'ın toplumsal-siyasal düzende, ahlak yasasının/koşulsuz buyrukların kamusal somutlaşması olarak hukukun egemen olabilmesinin, uluslararası (devletler arası ilişkiler) ve kozmopolitan düzlemin/bağlamın da hukuki olarak düzenlenmesine bağlı olduğu iddiasıdır. Reiss'in belirttiği gibi;

> *"Eğer bu insanların özgürlüğü diğer devletlerin eylemleri tarafından tehdit ediliyorsa hukuk/haklar bir devlet içindeki insanlar arasında geçerli olamaz. Hukuk ancak kuralların tüm devletlerde ve uluslararası ilişkilerde geçerli olması durumunda (bir toplumda/devlette) geçerli olur. O halde eğer hukuk her yerde geçerliyse her birey özgürdür."*[49]

Bu çerçeveyi aşağıdaki satırlarda önce Kant'ın *Ebedi Barış* başlıklı çalışmasının genel yapısını yeniden çözümleyerek daha sonra ise ahlak metafiziği içindeki hak/adalet ilkesinin felsefi incelemesini yaparak temellendirmeye çalışacağım.

Kant, *Ebedi Barış* yazısında yerel ve evrensel düzeyde bir barış ortamının yani hukuki-siyasi düzenin nasıl oluşturulabileceğinin temel ilkelerini ele alır. Kant'ın yazısında konumuz açısından üzerinde daha fazla durulması gereken bölüm, toplumlar arasındaki ebedi barışın temel kurucu ilkelerini (*definitive articles*) ele aldığı kısımdır. Kant'a göre bu tanımlayıcı ilkeler, insanlarca sonradan oluşturulur yani insanlarca kurularak var kılınır.[50] İnsanların toplumsal ilişki, etkileşim ve alışverişlerini düzenlemeye dönük olarak ortak bir şekilde belirlenmiş normlar demetidir. Kant, yukarıdaki bölümde görüldüğü üzere, insan özgürlüğünü, ahlak yasasının somutlaştığı toplumsal-hukuki düzen

zorunlu ilkelerine dayanan kozmopolitan hukuki-siyasi düzeni onaylar, tersi değil. Zaten ancak belirli bir hukuki-siyasi düzen içinde halihazırda yaşayan akıl (özneler), bu ilkeleri insanlık tarihine yükleyebilir.

49 Reiss, "Introduction", s. 33.

50 Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", s. 107.

içinde mümkün gördüğünden bu küresel barış tasarısının ilkelerini de, hukuk temelinde oluşturur. Kant'ın "birbirini etkileyen her insan, bir sivil anayasayı/hukuk düzenini kabul etmelidir"[51] cümlesi bu inanca vurgu yapar. Buna göre insanın toplumsal varoluş düzlemlerinde hak ve özgürlük yani barış ancak hukuk ilkeleri geçerli olduğu zaman mümkündür. Bu görüşün uzantısı olarak Kant, her sivil anayasanın/hukuki yapının şu üçünden birisi olacağını belirtir: (1) bir ulus içindeki insanların sivil haklarına uygun olan (*ius civitatis*) (2) birbirleriyle ilişkilerinde devletlerin haklarına denk gelen (*ius gentium*) (3) evrensel insan türünün üyesi olarak insanların ve milletlerin birbirini etkilediği ölçüde dünya yurttaşlığı haklarına uygun gelen (*ius cosmopoliticum*).[52]

Kant, küresel bir hukuki-siyasi düzenin sağlayacağı ebedi barışın üç tanımlayıcı ilkesini bu temel üzerinde kurar. Tanımlayıcı ilkenin birincisi, "her toplumun/ulusun sivil anayasası/hukuk düzeni cumhuriyetçi olmalıdır."[53] Kant için "bir orijinal sözleşme fikrinden doğan tek anayasa, bir ulusun adil yasama sisteminin temellendiği bir hukuki çerçeve olarak, cumhuriyetçidir."[54] Kant, sivil toplumun kuruluşunu ve özelliklerini sosyal sözleşmeci geleneği takip ederek ele alır: insanların sorunlarını ve anlaşmazlıklarını; kendi yargılarına, çıkarlarına ve güçlerine göre çözdükleri bir doğal durumdan genel-ortak iradeleriyle oluşturdukları hukukun egemen olduğu bir sivil/hukuki sosyalliğe geçiş. Siyaset, bu sivil toplum için(de) geçerli olduğundan hukukun yeri, Kant'ın siyaset felsefesinde belirleyicidir. Bu bağlamda, Kant için, orijinal sözleşmenin amacı, hukuki bir çerçeve içinde her bir insanın özgürlüğünü diğerlerininkini kısıtlayamayacak bir şekilde korumaktır. Bu şekilde oluşan sosyo-politik topluluk, yurttaşların ortak iradelerinin kesiştiği genel bir hukuk düzenine dayanır. Kendi oluşturdukları bu hukuk düzeni içinde özgürlük ve eşitlik anlam ve geçerlilik kazanır.[55] Yukarıda ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı üzere egemen devletin ideal formunu ifade eden bu hukuki-siyasi düzen, Kant'a göre, vatandaşların özgür, eşit ve bağımsız olduğu cumhuriyetçi yönetimleri tanımlar.

---

51 Ibid. , s. 111. Bu sayfadaki dipnota bakınız.

52 Ibid. , s. 112. Ahlak ve siyaset ilişkisinin ve ahlakın niçin siyaseti önceleğiğinin ve hukuki-siyasi düzenin bu üç düzlemi içindeki yerinin değerlendirmesi için ise bakınız; Immanuel Kant, "On The Proverb: That May Be True In Theory But Of No Practical Use", *Perpetual Peace and Other Essays on Politics, History and Morals*, Ted Humphrey (çev.), (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1988), s. 61-106.

53 Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", s. 112.

54 Ibid. , s.112. Bu cumhuriyetçi yönetimin temel özellikleri (özgür, eşit ve bağımsız vatandaşlık, güçler ayrımı ve kolektif öz-belirlenim vb.) yukarıdaki bölümde ele alındığından burada sadece bu düşüncenin dayandığı temel fikri hatırlatmakla yetineceğim.

55 Kant, "On The Proverb: That May Be True In Theory But of No Practical Use", s. 75.

İkinci ilke: "ulusların hakları/hukuku özgür devletlerin oluşturduğu bir federasyonda temellendirilmelidir."[56] Kant'a göre, egemen-devletlerden oluşan uluslararası ilişkiler/düzen özünde doğa durumunu temsil eder. Sürekli bir çatışma ve savaş olasılığı vardır ve hukuk ve barış güvence altında değildir. Bu yüzden her ulus, kendi güvenliği için tıpkı doğal halden sivil topluma geçişte insanların yaptığı gibi her birinin haklarını koruyacak bir sözleşme yapmalıdır. Kant, bunun bir uluslar/devletler federasyonu olabileceğini düşünür. Bu federasyonla devletlerin içinde bulunduğu doğal halin yıkıcı, anarşik ve adil olmayan durumlarının ortadan kaldırılabileceğini varsayar. Bu varsayımda hukukun yeri önemlidir çünkü toplumlar arasındaki düzeni ve hak temelli ilişkiyi ortak iradeleriyle oluşturdukları bu hukuk kuracaktır. Devletlerin savaş yoluyla değil de bir hukuki çerçeve içinde haklarını korumasını, insanların/toplumların ahlaki ilkelere dayalı yasama faaliyetleri olanaklı kılar. Hukuki bir sözleşmeyle oluşabilen bu barış topluluğu, her ulusun/toplumun özgürlüğünü güvence altına alır. Egemen-devletlerin gönüllü birliktelikleri olarak bu barış topluluğu, bir süre sonra aynı ahlaki-hukuki ilkelere sahip yönetimlerin de ilgisini çekecek ve evrensel bir değer olarak küresel ebedi barışa temel olacaktır.[57]

Üçüncü tanımlayıcı ilke ise " kozmopolitan hukuk, evrensel misafirperverlik şartlarıyla sınırlandırılacaktır."[58] Misafirlik kavramı, Kant'ta tüm dünyanın insan türünün ortak mekânı olduğu fikrine dayanır. Bundan dolayı, her insan yaşamadığı bir ülkeyi ziyaret etme hakkına sahiptir. Ayrıca başka bir ülkeyi ziyaret eden "yabancı"ya düşman olarak yaklaşılmamalı, eğer bu yabancı barışçıl bir yaklaşım sergiliyorsa, ona bu ülkede kalabilme olanağı sunulmalıdır. İnsanlar arasındaki bu etkileşim, zamanla evrensel bir kamu hukukunun oluşumuna yol verecektir. Kant, her ne kadar doğanın farklı şekillerde insan türünü ayrıştırdığını (dinsel, etnik ve kültürel) ve farklı toplumlara böldüğünü söylese de aynı zamanda değişik yollarla onları biraya getirdiğini ve onları birleşmeye zorladığını dile getirir. Örneğin Kant, artık toplumların birbirine daha fazla yaklaştığını, karşılıklı bağımlılığın, sosyo-ekonomik etkileşim ve alışverişin arttığını ve bir yerdeki bir hak ihlalinin başka yerde hemen hissedildiğini belirtmektedir. Kant, kozmopolitan hukuk kavramını abartılmış bir düşünce olarak değil ulusal ve uluslararası hukukun tamamlayıcısı ve genel olarak insanların kamusal hakkının bir uzantısı olarak değerlendirir.[59]

56 Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", s.115.

57 Ibid. , s.116-17

58 Ibid. , s.118.

59 Ibid. , ss.118-19.

Küresel ebedi barış fikrinin dayandığı bu kozmopolitan tasavvur, asıl olarak, Kant'ın ahlak metafiziğinde ve hukuk-siyaset felsefesinde temellenir. Bu anlamda Kant'ın toplumsal-siyasal varlık alanının kurucu ve düzenleyici ilkesi olarak gördüğü hak/adalet ilkesine dayanır ve hukukun ve adaletin toplumsal alanın tüm düzeylerini yani kürenin bütününü kuşatacak bir şekilde gerçekleşmiş biçimini temsil eder. Bu yüzden Kant'a göre kozmopolitan tahayyül "etik" alanına değil haklar/hukuk (*rights*) kategorisine giren bir konudur.[60] Kozmopolitanizm ile hak/adalet arasında içkin bir ilişki vardır. Açmak gerekirse Kant, *right* kavramını şöyle tanımlar: "Hak/adalet *(right)* bir kişinin seçiminin bir başkasının seçimiyle özgürlük düşüncesinde temellenen evrensel bir hukuk altında/aracılığıyla biraraya getirilmesini mümkün kılan koşulların toplamına denir."[61] Bu tanım bir varsayıma dayanır: birden çok aktörün (bireyler ve devletler) varlığına ve etkileşimine diğer bir deyişle insanın toplumsal bir varlık olduğu gerçeğine. Kant'a göre çoğul aktörlerin karşılıklı etkileşimi ancak ahlak yasasının tanımladığı belli kurallar olursa adalet/hak ilkesi üzerine kurulabilir. Karşılıklı etkileşimin adil olabilmesi ve böylece bireysel ve kolektif özgürlük ve hakların gözetilebilmesi hukuki-toplumsal bir çerçeve içinde mümkündür. Bu saptama sınırları belli bir toplumsal yapı ve egemen devletler olarak örgütlenmiş sosyo-politik topluluklar içinde insan-insan ilişkileri için geçerli olduğu gibi uluslararası ilişkilerde devletler arasında ve kozmopolitan dünya düzeninde insanlar ve devletler için de zorunlu bir koşuldur.

Uluslararası düzen, birden fazla sosyo-politik topluluktan oluştuğundan ve insanlar, egemen-devletlerle olduğu gibi birbirleriyle de etkileşim ve iletişim içinde bulunduğundan hukuk ve adalet temelli barışçıl ve özgür ilişkilerin kurulabilmesi için her bir düzlemde (insan toplumsallığının farklı düzlemlerde varlık kazandığı birimlerinde) geçerli olmak üzere bir anayasa yani adalet ilkeleri demeti ve haklar sistemi gereklidir. Sosyo-politik topluluk (insan-insan ilişkilerini içeren toplumsal/ulusal düzlem) ve egemen-devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen uluslararası hukukun, cumhuriyetçi ilkeler olan özgürlük, eşitlik, özerklik ve bağımsızlık üzerine kurulması zorunludur. Fakat bu ikisi yani egemen-devlet ve devletler sistemi seviyeleri kendi başlarına yeterli değildir; gereksinim duyulan şey, hem kolektif insan topluluğunu (devleti) hem de devletlerin etkileşim içinde olduğu uluslararası ilişkileri ve devletler sistemini birlikte içeren kozmopolitan hukuk/adalettir. Böylece "kozmopolitan hukuka dayalı bir anayasada (*ius cosmopoliticum*), karşılıklı etkileşim

60 Kant, *The Metaphysics of Morals*, s. 121.

61 Ibid. , s. 24.

içinde varlıklarını bir arada sürdüren bireyler ve devletler, insanlığın evrensel devletinin vatandaşı olarak görülebilir."[62]

Bu doğrultuda Kant, kozmopolitan hak/adaletin (ebedi) barış için gerekli koşul olduğunu ileri sürmüştür. Ancak kozmosun her tarafında hukuki ve adil bir ortam oluştuğunda yani kozmopolitan hak/adalet ilkesinin dünya ölçeğinde geçerlilik kazanmasıyla bireyler ve devletler özgürlüklerini gerçekleştirebilir ve haklarını koruyabilir. Bireyler ve devletlerin bu şekilde elde edeceği hak ve özgürlükler, geçici ve eksik değil sürekli ve tamdır. Kant için kozmopolitan hak/adalet, hukuki-toplumsal varlık alanının kurucu ve düzenleyici normu ve aklın *a priori* ilkesi olan "hak ilkesinin" (*the principle of right*) kendinde gerçekleşmiş ve tamamlanmış biçimidir. Yani ilk bölümde tartışılan devletin ahlaki-hukuki bir varlık olarak özerkliği ve egemenliği tam değil eksiktir. Bu bakımdan insanlar; ahlak yasasında temellenen rasyonalite, özgürlük ve (sosyal-siyasal) haklarını sadece tekil devletin egemenliği ve özerkliği altında kalarak elde edemez. Bir başka deyişle insan toplukları modern egemen devlet biçiminde örgütlenerek bireysel ve kolektif self-determinasyonu ve özerkliği sağlayamaz. Bu yüzden;

> *"...evrensel ve devamlı barışı kurmak, sadece hak/adalet öğretisinin yalnızca bir parçasını/boyutunu oluşturmaz ayrıca hak/adalet öğretisinin aklın sınırları içindeki nihai amacıdır da; Çünkü barış ortamı, birbirini etkileyecek yakınlıkta bir arada yaşayan bir insan topluğu için benim olan ile senin olanın yasaların önünde ve dahası bir anayasa içinde güvende olduğu tek koşuldur."*[63]

Bu perspektiften bakılınca, dolayısıyla, ahlaki bir varlık olarak devletin özerkliği, egemenliği ve otoritesi modern siyaset için zorunlu ama tam değil, eksiktir. Ona yüklenen tüm anlam ve değer, ancak kozmopolitan adalet ve hukukun belirleyici olduğu bir hukuki-siyasi dünya düzeni içinde kendini gerçekleştirir. Kısacası ahlak yasasında temellenen hak/adalet ilkesi ancak küresel hukuki-siyasi düzenin tümünü kapsadığı zaman tamamlanır. Ulusal sınırların ötesinde küresel mekânın bütününde etkileşim, ilişki ve iletişimi düzenleyen kozmopolitan hak/adalet ilkesi, bir insanlık topluluğu idealine referansla gerekçelendirilir.[64] Kozmopolitan siyaset, kısacası, bir amaç olarak insanlık fikrinde temellenen ahlak yasasının *a priori* ilkelerinin de zorunlu bir sonucudur.

62 Kant, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", ss. 98-99.

63 Kant, *The Metaphysics of Morals*, s. 123.

64 Bartelson, "The Trial of Judgement: A Note on Kant and the Paradoxes of Internationalism", s. 267.

Bu bölümün girişinde de belirtildiği gibi Kant'ın yukarıda özetlenen kozmopolitanizm düşüncesi çok farklı okumalara tabi tutulmakta ve yorumlanmaktadır. Örneğin Benhabib, Kant'ın metinlerinde yer aldığı biçimiyle *ius cosmopoliticum* kavramının farklı, müphem ve tartışmalı kullanımına dikkat çeker. Kant'ın özellikle *Ebedi Barış* yazısında bu kavrama sadece etik bir anlam yüklediğini ve böylece hukuki ve siyasi sonuçlarını sınırlandırdığını ileri sürer. Kant'taki anlamıyla kozmopolitan hak ilkesinin evrensel misafirperverlik olarak tanımlanmasının yetersiz olduğunu savunan Benhabib, kozmopolitan hukuki-siyasi bir ufkun daha güçlü bir tanıma ihtiyaç duyduğunu belirtir.[65] Benzer bir muğlâklığa dikkat çeken Pogge, Kant'ın egemen devlet, devletler birliği ve dünya devleti arasında gidip geldiğini ve kendi ahlak ve hukuk anlayışının mantıksal gereklerini yerine getirmediğini iddia eder. Kant'ın ahlak ve siyaset felsefesinin temel mantığının zorunlu bir şekilde küresel insan hakları ve adalet temelli bir kozmopolitan hukuki-siyasi düzeni gerektirdiğini düşünür.[66] Brown ise Kant'ın kozmopolitan hak/adalet ilkesini, hukuki-siyasi bir kavram olarak yeniden kurmakta ve kozmopolitan bir hukuk ve evrensel bir anayasa için çıkış noktası olarak ele almaktadır.[67]

Cavallar, literatürdeki farklı kullanımların ve yorumların ayrıntılı bir analizini yaparak Kantçı kozmopolitanizmin tartışmalı doğasını bütün açıklığıyla ortaya koyar. Kant'ın metinlerinde bu farklı yorumların tümünü destekleyecek kanıtların olduğunu yani bu düşüncesinin farklı kullanımlarının orijinal metinlerden kaynaklandığını, zaten Kant'ın da felsefi sistemini oluşturma sürecinde bu kavramı sürekli yeniden tanımladığını iddia eder. Cavallar, bazılarına göre devletler sistemini, bazısı için bir dünya devletini tanımlayan kozmopolitan hak/adalet fikrinin aslında Kant'ın tarih felsefesi içinde ele alındığında anlaşılabileceğini ileri sürer. Kant felsefesinde tarih, ahlaki ve kültürel ilerlemenin yaşandığı alandır. İnsanın rasyonel gelişmesi, ahlaki ve toplumsal ilerlemesini sağlayacak; bu ise kozmopolitan bir hukuki-siyasi yapıyla sonuçlanacaktır. Yani savaş, egemen-devletler sistemi içindeki çatışma, güç mücadelesi vb. sorunlar tarihsel süreçte rasyonelliğin egemen gelmesi ile yerini ahlaki ve kültürel ilerlemeye bırakacak ve böylece barış inşa edilecektir. Dolayısıyla devletler sistemi ve egemenlik temelli bir uluslararası ilişkilerden ve onun ayırtedici özellikleri olan hayatta kalma ve çatışma ortamından kozmopolitan bir

65 Seyla Benhabib, *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*, (Cambridge: CUP, 2004).

66 Pogge, "Kant's Vision of a Just World Order", s. 196-208.

67 Garrett Wallace Brown, "Kantian Cosmopolitan Law and the Idea of a Cosmopolitan Constitution", *History of Political Thought,* Vol. XVII, No. 4, 2009, s. 661-665.

hukuki ve siyasi düzene geçiş, bir ahlaki-kültürel ilerleme ve "tarih" sorunudur ve tam da bundan dolayı bir (tarihsel) evrimi gerektirir.[68] Bu açıdan kozmopolitanizm kavramının Kant'ın metinlerinde farklı anlamda kullanımlarının olması bir çelişki değil, sadece daha rasyonel ve toplumsal olarak ileri bir gelişmişlik düzeyinin zamanla yakalanacağına ve mevcut koşulların (devletler sisteminin savaş ve çatışmacı doğasının) bu süreç içinde aşılacağına dayanan ilerlemeci tarih anlayışının sonucudur.

Kleingeld da benzer bir noktadan hareket eder. Öncelikle Kant literatüründe kozmopolitan siyasetin egemen-devlet veya küresel devletler devletinden (*a state of states*) birinin tercih edilerek yorumlandığı tespitini yapar. Bu literatüre karşın egemen-devlet, devletler topluluğu ve dünya devletinin tümünü içeren ve bir düzlemdeki hukuki-siyasi düzenin sağlayacağı hak, özgürlük ve barışın tarihsel evrimle yeni bir düzlemdeki hukuki-siyasi düzeni ve sonuçta küresel bir hukuki-siyasi düzenin kurulmasını sağladığı farklı bir okumasını önerir.[69] Bu öneriyle Kleingeld'in arzusu, egemen-devletin ahlaki-hukuki tanımını kozmopolitan siyaset düşüncesi içinde temize çıkarmaktır. Bir başka deyişle kozmopolitan hukuki-siyasi düzen tahayyülü içinde ideal sosyo-politik topluluk biçimi olarak egemen-devlete bir yer açmaktır. Bunu ise tarihin ilerlemeci yorumuna başvurarak yapar. Tekil bir hukuki-siyasi düzenin (egemen-devletin) sağlayacağı ahlaki-rasyonel ve kültürel ilerleme, egemen-devletlerden oluşan gönüllü birlik yerine zamanla bir çeşit dünya devletini zorlayacaktır. Bu yoruma göre egemen-devleti verili kabul eden Kant, bununla birlikte, çağının koşullarını dikkate alarak aklın zorunlu koştuğu evrensel bir devletler devleti fikrini gerekçelendirmiş ama ileriki bir zamana ertelemiştir. Kısacası literatürde yaygın olan egemen-devlet ve evrensel devlet dikotomisi etrafında gelişen yorum yerine, Kleingeld, kozmopolitan siyasete egemen-devletlerin kurucu özne olduğu küresel hukuki-siyasi bir yönetim tanımını önerir.

Archibugi ise Kant'ın kozmopolitanizmini ahlakın koşulsuz buyruğu kavramı bağlamında okuyarak kozmopolitan hukuk kavramını dünya vatandaşlığı olarak yorumlamaktadır.[70] Bu doğrultuda kozmopolitan hukukun üç temel bileşenine dikkat çekmektedir. İlki, tekil egemen devletlerin demokratik-cumhuriyetçi temel yasalarıdır. İkincisi, devletlerin egemenlik ve bağımsızlığını güvence altına alan uluslararası devletler hukukudur. Son olarak ise egemen-

68 Cavallar, *Kant and the Theory and Practice of International Right*, s. 113-132.

69 Pauline Kleingeld, "Approaching Perpetual Peace: Kant's Defence of a League of States and His Ideal of a World Federation", s. 304-325.

70 Archibugi, "Immanuel Kant, Cosmopolitan Law and Peace", ss. 429-456.

devletlerin ahlaki anlamda uymak zorunda olduğu evrensel geçerli bireysel haklardır.[71] Kant, egemen-devletlerin özerkliğine dayanan devletler hukukuyla evrensel ahlak ilkelerine dayanan bireysel hakları ortak bir hukuki çerçeve içinde birleştirir. Böylece egemen-devletlerin hem içerde hem de dışarıda (devletlere ve özellikle de bireylere karşı) sahip olduğu yükümlüğü tanımlayan evrensel ahlak ilkelerini ortaya koymuştur. Dahası Kant, doğal haklar öğretisinin yasal-siyasi boyutta gerekçelendiremediği temel insan haklarını, egemen-devletlerin ahlaki-hukuki varlığını dışlamayarak küresel anlamda geçerli bir vatandaşlık hakkı olarak tanımlamıştır. Bu anlamda kozmopolitan hukuk, bir devletin vatandaşlarının haklarını gözettiği kadar bir devleti olmayan ya da cumhuriyetçi bir yönetim altında yaşamayanların sahip olduğu hakları da belirler. Archibugi, ayrıca, Kant'ın evrensel temel hakları koruma mekanizması olarak bir dünya devletini değil devletler federasyonu ile küresel ölçekte geçerli ve meşruiyete sahip kurum ve düzenlemeleri öngördüğünü ileri sürer. Demokratik-cumhuriyetçi devletlerin dayandığı temel ilkeler, bu yüzden, küresel hukuki-siyasi düzeni de tanımlar.

Sonuç olarak kozmopolitan hukuk kavramı, egemen-devletleri ahlaki-hukuki varlıklar olarak tanırken ideal sosyo-politik topluluğu tanımlayan temel evrensel ahlak ilkelerinin uluslararası ilişkileri ve küresel kurum ve düzenlemeleri de temellendirmesine gönderimde bulunur. Bir başka deyişle bu perspektif, Kant'ın ahlak felsefesinin merkezinde yer alan eşit, özgür ve rasyonel bireysel öznelerden oluşan küresel bir toplum fikrini egemen-devletlerin imkânının şartı olarak geliştirmeye çalıştığı ölçüde odağı egemen-devlet ve kozmopolitanizmden ahlaki ve özerk özne fikrine kaydırır. Aynı zamanda egemen-devletin belirleyici yerinin bu özne fikrini tanımlayan nitelikler ve bu niteliklerin öngördüğü demokratik hukuki-siyasi ilkeler üzerinden yeniden tanımlanmasına dikkat çeker. Bir başka deyişle modern sosyo-politik topluluk biçimi olarak egemen-devletin yeniden düşünülmesi gereğine ve dolayısıyla insanlık ve sosyo-politik topluluk arasındaki ilişkinin yeniden kurulması ihtiyacını gündeme taşır.

EVRENSELLİK, FARKLILIK VE ULUSLARARASI

Kant felsefesinde aklın ilkelerini eylemlerinin temeli yaparak öz-belirlenim ve özgürlüğünü tarihi-toplumsal varlık alanı içinde gerçekleştirebilen özne fikri; ahlaki-hukuki bir otorite olarak egemen-devlet kavramını ve kozmopolitan hukuki-siyasi ideyi aynı anda tanımlar. Bu aşkın-rasyonel öznelerin ilişki ve

71 Ibid. , s.451-452.

etkileşimlerini düzenlemek için kurduğu sosyo-politik topluluk, dışsal özgürlüğü somutlaştırarak kolektif-öz belirlenimi/yasamayı temellendirir. Aşkın öznelerin genel/evrensel iradesinin bedenleşmiş biçimidir ve egemen-özerk bir varlık olarak devletin ideal halini temsil eder. İşte devletin bu ideal biçimi; özgür, eşit ve bağımsız öznelerin kamusal akıl temelinde hukuki-siyasi yasaları ve kuralları düzenlendikleri cumhuriyetçi devletlerdir. Kozmopolitan hukuki-siyasi düzen ise aklın ilkelerine dayanan cumhuriyetçi yasaların geçerli olduğu küresel bir sosyo-politik topluluk fikrinin imkânına işaret eder. Özerk, özgür ve rasyonel bireylerden oluşan bu küresel sosyo-politik topluluk fikri, aynı ilke ve normlardan oluştuğu için devletin ideal modelinin yani cumhuriyetçi yönetimlerin nihai biçimini temsil eder. Bir diğer deyişle sosyo-politik topluluğun ideal biçimini temsil eden egemen-devlet ile nihai hali olan kozmopolitan hukuki-siyasi düzen özünde aynı ilkelerin yani pratik aklın ilkelerinin kamusal alanın farklı düzlemlerinde somutlaşmasından başka bir şey değildir.[72] Aralarında kategorik bir ayrım veya çatışma değil bir süreklilik ve gereklilik ilişkisi vardır. Kısacası Kant'ın eleştirel felsefesi ve aşkın, özerk ve ahlaki özne kavramı temelinde bakıldığında kolektif öz-belirlenimi ifade ettiği için ahlaki-hukuki bir varlık olarak tanımlanan egemen devlet ile bireysel ve kolektif özerkliğin hukuki-siyasi nihai ufku olarak kozmopolitan siyaset arasında ilke olarak bir gerilim olamaz. Kant'ın yapmaya çalıştığı sonuçta tarihi-toplumsal alanın bütün düzlemlerinde aşkın öznenin özerkliğinin koşullarını ortaya koymaktır.[73]

Kant'ın bu temellendirmesi, aynı zamanda, onun insanlık ve sosyo-politik topluluk arasında kurduğu ilişkiyi ve bu ilişki üzerinden tanımlanan uluslararası fikrini de belirler. Yukarıdaki tartışmadan anlaşılabileceği gibi devlet egemenliği ilkesi, öncelikle öznelerin üretim, değişim, iletişim ve adalet ilişkilerini düzenleyen bir otoriteye ve bir güç/iktidar birimine işaret eder. Hukuki bir kavram olarak genel yasaları öngörür ve bu yasaların meşru zor kullanma

72 Eleştirel felsefe ve aklın kamusal kullanımı ile kozmopolitan siyaset arasındaki ilişki için ayrıca bakınız; Archibugi, "Immanuel Kant, Cosmopolitan Law and Peace", s. 443. Kant'ın aklın kamusal kullanımı ve eleştiri hakkındaki görüşleri için bakınız; Immanuel Kant, "An Answer to the Question: 'What is Enlightenment?' ", *Kant: Political Writings*, H.S. Reiss (der.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2.Baskı, 1991), s.54-60.

73 Kant'ın ahlak felsefesinde özerklik, egemenlik ve faillik temalarının ayrıntılı bir değerlendirmesi için bakınız; Andrew Reath, *Agency and Autonomy in Kant's Moral Theory*, (Oxford: Oxford University Press, 2006); Bu kavramlar temelinde Kant'ın sosyo-politik topluluğu gerekçelendirmesi ve siyaset felsefesinin ahlak metafiziği temelleri için bakınız; Muhammed Ali Ağcan, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde İnsan ve Sosyo-politik Topluluk Sorunu: Eleştirel Teori ve Immanuel Kant*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı), 2011, s. 153-183.

yetkisini ifade eder. Her türlü adil olmayan zor kullanma yetkisi sorununu, mutlak egemen olarak devlete havale ederek çözer. Aynı zamanda tarihi-toplumsal bir kavram olarak belirli bir sosyo-politik topluluğu ima eder. Dahası bir sosyo-politik topluluk içindeki öznelerin yaptığı yasalara dayanan hukuki-siyasi bir düzeni içerir. Bu anlamda egemenlik, genel iradenin nüfuz ettiği yasalar ve siyasal kurumlar aracılığıyla siyasal varlığın tümüne yayılması ve manevi bir kişilik kazanmasıdır.[74] Bir sosyo-politik topluluğun kolektif özyasama, yönetim ve belirlenimidir. Bu yüzden egemen-devlet; özgürlük, eşitlik ve adaletin kolektif bir şekilde gerçekleştirildiği zaman ve mekân olan bir sosyo-politik topluluk fikrini tanımlar. Bununla birlikte bu tekil sosyo-politik topluluk fikrinin imkânının şartı ise, Kant'a göre, aklın temel idesi olan insanlık ve bu insanlık fikrinin yapılandırdığı kozmopolitan siyasal tahayyüldür.

Ahlak yasasına göre eyleyen özgür ve özerk özne/insanlık, tarihi-toplumsal deneyimin ve bu deneyimin belirli bir sosyo-politik topluluk içindeki imkânının koşullarını ve sınırlarını çizer. Bu insanlık fikri, mümkün bir insanlık topluluğu fikrini kendinde içerir; akıl zorunlu olarak bu topluluğu emreder ve sosyal ve siyasal eylem ve varoluşun nihai amacı, bu (ahlaki) insanlık topluluğudur. Bu noktadan bakıldığında kozmopolitan siyaset düşüncesi, bu insanlık fikrinin küresel mekânda hukuki-siyasi somutlaşmasıdır. Küresel bir hukuki-siyasi düzen, kurum ve uygulamalar, bu insanlık fikrinin nihai noktadaki gerçekleşmesinden başka bir şey değildir. Bu iki açıklama bir araya getirildiğinde, ideal sosyo-politik topluluk biçimi olarak egemen-devletler, aşkın insanlık fikrinin gerçekleşmesi olarak kozmopolitan hukuki-siyasi tahayyülle kesişmiş olur. Aklın zorunlu bir şekilde öngördüğü iki fikir, bu yüzden, birbirini gerektirir. Egemen-devlet ile kozmopolitan siyaset düşüncesi, Kant için, modern toplumsal-siyasal tahayyülü ve yaşamı birlikte tanımlar. Egemen-devlet zorunlu olarak kozmopolitan bir formu yani evrenselliği (cumhuriyetçi yönetimlerinin dayandığı evrensel yasalar/nitelikler), kozmopolitanizm ve evrensellik zorunlu olarak (aşkın öznenin özgürlük ve adalet arayışının gerçekleştiği ilk ve yakın tarihi-toplumsal birim) egemen-devleti ve siyasetini ima eder. Kant'ın ahlak metafiziğine dayalı bu saptama aynı zamanda tarih felsefesinin temel iddialarıyla desteklenir. Yukarıda değinilen tarihsel ilerleme fikrinden hareketle söylemek gerekirse bu gereklilik ilişkisi *polis*'den *kosmopolis*'e açık bir amaçsallık, düz ve zorunlu bir ilerlemeyi içerir.

74 Bartelson, "The Trial of Judgement: A Note on Kant and the Paradoxes of Internationalism" s. 266.

Kant felsefesinde uluslararası fikri, dolayısıyla, insanlık/evrensellik ve sosyo-politik topluluk/tikelliğin kesişmesidir. Aşkın özneler için özgürlük ve adalet, sadece, belirli bir sosyo-politik topluluğu temsil eden egemen-devletler içinde değil, aynı zamanda, egemen-devletlerin ötesinde küresel siyasal-hukuki düzende gerçekleşir. Egemen-devlet, belirli bir topluluğun kolektif özgürlük ve özerkliğini ifade ederken, kozmopolitan siyaset egemen devletlerin ve aşkın öznelerin özgürlük ve haklarının nihai anlamda güvence altına alındığı insanın tarihi-toplumsal deneyiminin nihai mümkün alanı olarak küresel hukuki-siyasi bir yapıya işaret eder. Bu anlamda belirli bir sosyo-politik topluluğun öz-yasaması olarak egemen-devletin ahlaki-hukuki özerkliği ile ahlaki bir ödev olarak kozmopolitan hukuki-siyasi düzenin gerekçelendirilmesi birlikte Kant'ın küresel siyaset/uluslararası fikrini tanımlar. Bir taraftan aşkın özne ve insanlık fikrinin tanımladığı bir kozmopolitan tarihi-toplumsal varlık alanı diğer taraftan ideal sosyo-politik topluluk olarak (cumhuriyetçi) egemen-devlet/ler, birlikte ve aynı anda, modern siyasal yaşamın ayrılmaz bileşenleridir. Bu anlamda aşkın/özerk özne, egemen-devlet ve uluslararası arasında bir süreklilik ve devamlılık vardır ve bu devamlılık, bilfiil aşkın öznenin öz-yasama yoluyla tarihi-toplumsal varlığının imkânının farklı düzlemlerdeki (ulusal, uluslararası ve kozmopolitan) belirlenimlerine işaret eder.

Bu yüzden uluslararası ve küresel siyaset fikrini tanımlayan egemenlik ve bireysel ve kolektif öz-yasama ilkesine dikkat çekmek gerekir. Buna göre belirli bir şekilde tanımlanan siyaset fikrinin mümkün alanı olarak uluslararası, belirli bir özne ve kolektif kimlik kurulumunu ve bu kuruluma eşlik eden belirli bir hukuki-siyasi düzeni içerir. Küresel siyasal mekânın belirli bir şekilde yapılanmasına işaret eder. Küresel siyaset fikri, aşkın öznenin hem kolektif kimliğini hem de farklılığı öz-bilinci üzerinden kurması anlamına gelir. Aşkın özne, belirli bir küresel hukuki-siyasi yapı içinde sadece bireysel ve kolektif kimliği tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda, kendisini ötekinden ve insanlığın geri kalanından farklılaştırır. Bu farklılaştırma üzerinden nitekim kolektif bir özne olur ve kolektif bir özne olarak küresel siyasete dâhil olur. Küresel siyasetin imkânı, dolayısıyla bir taraftan evrenselliğin bir tikellik içinde tanımlanmasıyken yani farklılığın inşasıyken diğer yandan farklılığın birlik/evrensellik içinde kendini var kılması ve korumasıdır. Kimlik ve farklılığın aynı anda kolektif özne ve küreseli inşasıdır. Bu anlamda uluslararası, belli bir yol ve yordama göre yapılan sınır çizme, tanımlama, ayrıştırma, farklılaştırma üzerinden devletin içinde ve egemen-devletler arasındaki modern hukuki-siyasi varoluşu tanımlar. Yukarıda değinilen üç meşru otorite alanı, özgürleşim mekanı ve geçerlilik ölçütü aracılığıyla çalışır. Bu eylem ve faillik alanları, modern bireyci

özne, egemen-devlet ve egemen-devletler düzenine ve bunlara dayanan sınırlama ve dışlamalara denk gelir.[75]

Walker, bu saptamasını dört temel noktadan hareketle ayrıntılandırmaktadır. İlk olarak aşkın özne fikri; öznelik ve nesnelik karşıtlığına bağlı olarak, kendi nesnesini/dışarısını/gerçekliğini kurar. Özne kendini, nesnelliğini kendisinin tanımladığı gerçeklik ve dünya aracılığıyla ayırt eder ve böylece başka bütün varlık ve varoluş biçimlerinden ve dışarıdan yani genel dünyadan başkalaştırır. Öznenin bu çifte dışarısı ve buna dayalı siyaset fikri kendi uluslararasını yaratır; kendi belirlediği dünya/nesnel gerçeklik içindeki her şeyi kapsayan uluslararası; aslında içselleştirme olduğu için aynı zamanda dışlama ve dışarıda bırakmaya dönüşür. Böylece modern siyasal ve sosyal eylem, biricik ve istisnai yapısını kurar; neyin, nerenin ve kimin siyasal ve sosyalliği belirleyen normun içinde olduğunu saptar ve hiç kuşkusuz modern devletin içini değil modern uluslararasının ufkunun sınırlarını da çizer. Son olarak eğer modern siyaset ve uluslararasının ötesine geçilecekse yani Kant'ın insanlık ve sosyo-politik topluluk ve kozmopolitanizm ve egemen-devlet üzerinden tanımladığı modern siyasal/küresel tahayyül yeniden düşünülmek zorundaysa, bu; modern özne, egemenlik ve uluslararası fikri arasında kurulan kurucu ve diyalektik ilişkinin ve bu ilişkinin ima ettiği belirleme, tanımlama, sınırlama ve ayrıştırmanın, kısacası dâhil etme ve dışlamanın, yeniden tanımlanmasını gerektirir.[76]

Belirli bir bireysel ve kolektif özne kurulumunu içeren modern uluslararasının bu tanımı, Avrupa modernitesi bağlamı ve sömürgecilik dışında düşünülemez. Avrupa'nın modernite tecrübesinin başka kültür, sosyo-politik topluluk ve tarihsel tecrübelerle karşılaşmasıyla birlikte değerlendirildiğinde hakkıyla anlaşılabilir. Tam da bu yüzden Kant'ın aşkın özne fikri temelinde kozmopolitan siyaset ve egemen devlet ile evrensellik ve tikellik arasında kurduğu bu ilişkinin modern uluslararası fikrinin ufkuna, bir diğer deyişle, modern siyasetin küresel sınırlarına işaret ettiği söylenebilir.[77] Kant'ta somutlaşan modern uluslararası fikri, özünde küre ölçeğinde farklı tarihsel ve toplumsal yapılara ve sosyo-politik topluluk formlarına sahip tüm insan topluluklarını

75 R.B.J. Walker, "The Doubled Outsides of the Modern International", *The Fifth International Conference on Diversity in Organizations, Communities and Nations*, Beijing-China, 30 Haziran-3 Temmuz, 2005 s. 1-10.

76 Ibid. , s.2.

77 Mark F.N. Franke, *Global Limits: Immanuel Kant, International Relations and Critique of World Politics*, (Albany: State University of New York Press, 2001).

içeren yekpare bir vizyonun (yani özerk özne, egemen-devlet ve uluslararasının tanımladığı bir küresel siyaset fikrinin) imkânsızlığı anlamına gelir. Bu anlamıyla küresel siyaset, en başından itibaren, sınırlı ve eksik bir çaba olarak başlar. Nitekim Franke'ye göre Kant, asıl olarak, "insan yaşamının çalışılabileceği, yargılanabileceği ve gerçekleştirilebileceği nihai sınırlar"[78] ile ilgilidir. Bu anlamda modern egemen devlet, pratik akıl ilkelerinin geçerli olduğu bağlamı ve modern insanın yaşam deneyiminin koşullarını belirleyen biricik koşul olarak belirli bir siyaset ve sosyal etkileşim ve iletişimin uluslararası bağlamını da tanımlar. Meşruiyeti kendinden menkul varlıklar olarak egemen-devletler, aynı zamanda, insanlık bütününü açıklayan ve evrenselliğin kendinde somutlaştığı tekil birimlerdir. Uluslararası ve insanlık hakkında bilgi iddiaları ve bu kategoriler için geçerli normatif ilkeler, temelde, egemen-devletlerin kurucu ve belirleyici faillik konumunu onaylamaya ve pekiştirmeye dönüktür.

Bu perspektiften bakıldığında uluslararası, küresel, kozmopolitan ve insanlık gibi tümeller, tikel bir bakış açısından temellenir ve ilke olarak sayısız ve sonsuz tikellik, farklılık ve çeşitliliğin evrensellik ve tümellik adına üstünün örtülmesi ve karartılmasıyla sonuçlanır. Bu özne ve devlet fikrine benzemeyen hiçbir tarihsel ve toplumsal tecrübe ve özne anlayışları bu uluslararası fikrinin içinde yer bulamaz. Bulamamakla da kalmaz modern siyaset uygulamasının (özellikle egemen-devlet siyasetinin) kendini yeniden üretiminde yani uluslararasında bireysel ve kolektif failin sürekliliğini sağlamada kurucu ama dışlanmış ötekisi işlevini yerine getirir. Franke'ye göre, Kant'ın modern dönemin temel sorunsalını çözmeye dönük bu çabası, aynı zamanda, düşünürün eleştirel projesinin sınırlarını tanımlar ve bu sınırların kendisi, modern siyasal tahayyülün ve uygulamanın ufkunu belirler: bu sorunsal, tüm modern düşünceyi tanımlayan birey ve kozmopolitan ile egemen devlet ve uluslararası ikilikleridir.[79] Kant, bu yüzden, kozmopolitan siyaset düşüncesiyle aşmaya çalıştığı egemen-devlet merkezli tikelci siyasal ontolojiyi, yeniden üretmek gibi bir sorunla karşı karşıya kalır. Örneğin "kozmopolitan misafirperverlik" kavramıyla vatandaş olmayanlara yani yabancılara karşı etik ilginin genişletilmesi fikri dahi sınırlı ve koşulludur. Küresel vatandaşlığı ima etse de asıl olarak küresel siyasette egemen devletin merkeziliğini pekiştirir çünkü misafirperverliğin koşullarını ve bu ilkenin ima ettiği siyasi ödevleri belirleyen hala egemen-devletin kendisidir. Sorunu aşmak için yabancı, devletsiz, mülteci, sürgün vb. kategorileri ilk başta yaratan politik öznenin kendisine başvurulur. Sonuçta

78 Ibid. , s. 4.

79 Ibid. , s. 4-24.

"çözmeye çalıştığı" egemen-devlet siyasetine içkin "etik-siyasal meseleleri yeniden üretir."[80]

Kant'ın aşkın idealizmi, bir akıl eleştirisi olarak okunduğunda ve bu doğrultuda bu eleştiri, politik ve pratik karakteriyle birlikte aklın otoritesinin sınırlarının modern sosyal ve siyasal yaşamdaki yerinin saptanmasına dönük bir girişim olarak görüldüğünde yukarıdaki yorum daha iyi anlaşılır. Hutchings'e göre Kant'ın eleştirel felsefesi, hem aklın sınırlarına işaret eder hem de eleştiri sürecinde aklın bu sınırları aşma gücüne ve öz-yasama potansiyeline dayanır ve bu anlamda Kant'ın akıl eleştirisi en baştan imkânsız bir görev yüklenir. Eleştirel siyaset düşünürü olarak Kant'ın modern siyaset düşüncesi, bu yüzden aslında otoriteryan ve tektipçi değil çoğulluk, çeşitlilik, çelişkiler ve gerilimlerin deneyiminin imkânını amaçlar.[81] Nitekim Kant'ın devlet, hukuk, barış ve kozmopolitan siyaset düşüncesi; aşkın özne ile somut özne, aşkın akıl ile ampirik-fenomenel dünya, ahlak ile hukuk/siyaset ve doğa ile akıl/özgürlük arasındaki gerilimli ve paradoksal ilişkinin bir yansıması olarak yargısal ve diyalektik yani bağlam duyarlı ve tikellikler merkezli bir okumaya tabi tutulmalıdır. Ahlakın bir uzantısı olarak siyasal ve sosyal eylem tekil bir devlet içinde bitmez, uluslararası ve küresel bir bağlama ihtiyaç duyar ama küresel bir belirlenime kavuştuğunda dahi ampirik ve tarihsel olanı bütünüyle kuşatamaz, tekil ve somut olana geri döner. Tarihsel ve somut olan tüketilemez, daha da somutlaştıracak olursak, küresel hukuki-siyasi yapıya yekpare bir form dayatılamaz.

Akıl eleştirisi, dolayısıyla, egemen-özne ve egemen devlet temelli veya insanlık veya kozmopolitan siyaset merkezli bir siyasal ve sosyal konumlanmaya karar verdiği anda aynı zamanda sınırlarının farkına varır; kendisiyle çelişir. Uluslararası ve insanlık ya da özgürlük ve adalet nesnesi egemen devlet kendinde karşıtını, çelişkileri ve belirlenmemişliği bulur. Bu yüzden Kant'ın eleştirel bir okuması, belki bize tarihin ve toplumsal varlık alanının açık uçlu, saptanamaz ve tüketilemez yapısına[82] saygı duymayı ve bu duyarlılığa dayanarak evrensel ve tikel, ahlak ve siyaset ile insanlık ve sosyo-politik topluluk arasındaki ilişkinin her kurulumunun keyfi, sınırlı ve göreceli niteliğini gözden kaçırmamamız gerektiğini öğretir. Bir başka deyişle Kant'ın aşkın özne fikri,

80 James Brasett and Dan Bulley, "Introduction: Ethics in World Politics: Cosmopolitanism and Beyond", *International Politics*, Vol.44, 2007 s. 1-18.

81 Hutchings, *Kant, Critique and Politics*, s. 1- 8.

82 Bartelson, "The Trial of Judgement: A Note on Kant and the Paradoxes of Internationalism", 269.

hakikat anlayışı ve evrensel ahlak yasaları; somut özneyi/kimliği, tarihsel-toplumsal bağlamı ve farklılığı/çeşitliği ve somut ötekinin varlığını dikkate alacak bir şekilde yeniden okunmalıdır.

Bu doğrultuda yapılması gereken şeylerden ilki, modern aşkın özne, egemen devlet ve uluslararası arasında kurulan spesifik ilişkinin yeniden tanımlanmasıdır. Seyla Benhabib'in çalışmalarını[83] bu bağlam içinde yorumlamak mümkündür. Benhabib, intersubjektif olarak kurulan özne, egemen-devletin ötesinde demokratik bir sosyo-politik topluluk fikri ve kozmopolitan/evrenselci bir siyaset düşüncesi veya kısacası ahlâki evrenselcilikle etik tikelciliği uzlaştırma kaygısından hareketle Kant'ın aydınlanmacı önyargılarını ve Avrupa merkezciliğini hemen yukarıdaki son birkaç paragrafta dile getirilen eleştirileri dikkate alarak düzeltmeye çalışır. Öznenin topluluk içindeki etik, intersubjektif ve sosyal kurulumundan hareket eder.[84] Kimliğin; toplumsal cinsiyet, sınıf, kültür, din ve ulus temelli bir tarihi-toplumsal varlık olarak somut ötekiyle karşılıklı kurucu ilişkisini öngörür. Aşkın özne yerine evrenselci bir etik bakış açısından içkin, somut ve sosyal bir özne fikrini önerir. Bu özne fikri kabaca tarihi-toplumsal bir bağlam, bu bağlam içindeki farklı, iç içe ve karmaşık sınıfsal, dini, kültürel ve politik yaşam alanlarının diyalektik etkileşimi ve ortak/genel iradenin ve bilincin zemini olarak bir topluluk içinde gelişir. Diğer taraftan bu yerleşik benlik/özne ve topluluk fikri; intersubjektif ve rasyonel tartışmayla kurulan evrensel etik ilkeler üzerinden işler ve sürekli bir şekilde yeniden kurulur.

Öznenin topluluk ve insanlık bağlamındaki kurulumu; egemen devlet ve küresel siyaseti de tanımlar. Bu bağlamda Benhabib, Kant'ın da yukarıda ele alınan cevabının çözmeye çalıştığı modern siyaset düşüncesinin temel sorunsalına, evrensel/kozmopolitan normlar ile egemen-devletin mutlaklığı arasındaki gerilime, kendi deyimiyle, demokratik meşruiyet açmazına dikkat çeker. Bu açmazın temelinde demokratik egemen-devletin; meşruiyetini, bir taraftan, koşulsuz bir şekilde bağlı olduğu evrensel moral ve ahlak ilkelerinden alırken, diğer taraftan, belli bir zaman ve mekânda ortak tarih ve kültürün tanımladığı tekil bir topluluğu öngörmesi yatar. "Her öz yasamanın" aynı zamanda bir "öz-kurulum-belirlenim" olduğu düşünüldüğünde demokratik

83 Seyla Benhabib, *Situating The Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*, (Cambridge: Polity Press, 1992); Seyla Benhabib, *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*, (Princeton: Princeton University Press, 2002).

84 Janna Thompson, "Community Identity and World Citizenship", Daniele Archibugi, David Held ve Martin Köhler (der.), *Re-Imagining Political Community: Studies in Cosmopolitan Democracy*, (Stanford: Stanford University Press, 1998), s. 179-197.

siyaset özünde bir bireysel ve tekil kolektif kimlik inşasıdır ve sınırlar çizer, dışlamalar içerir. Yalnız bu kurulum, dâhil etme ve dışlama evrensel geçerli olduğu iddia edilen normatif ilkelere de dayanır. Benhabib, cumhuriyetçi öz-yönetim ile kozmopolitan adalet arasındaki bu gerilimin egemen-devlet ve sınırlı vatandaşlık yerine halk egemenliğine (*popular sovereignty*) dayanan esnek, dışlayıcı olmayan, kuşatıcı bir topluluk kavramıyla ve evrensel-kozmopolitan moral ilkelere bağlılığın tanınmasıyla hafifletilebileceğini söyler. Kolektif kimliğin tanımladığı benlik, sınır ve topluluk yani bireysel ve kolektif kimlikler; kozmopolitan moral ilkeler aracılığıyla öteki, uluslararası, farklılık/çeşitlilik ile diyalojik ve intersubjektif etkileşim içinde yeniden tanımlanabilmelidir. Bir başka deyişle kolektif benliğin tanımladığı sosyo-politik topluluk, ancak intersubjektif olarak kabul edilmiş evrensel normlara ve temel insan haklarına uygun olduğu zaman meşru siyasal bir varlık olarak tanınır.

Benhabib, buradan hareketle, yani egemen-devlet ile kozmopolitan hukuk arasında bağı kopartarak, vatandaşlığın ötesinde geçerli olan bağlayıcı normların siyasal sonuçlarını teslim ederek ve dolayısıyla kimlik ve farklılık/çeşitlik temelinde bir (küresel) siyaset düşüncesi tanımlayarak tüm ötekilerin; yabancının, dışlanmışın, yurtsuzun ve göçmenlerin haklarının gerekçelendirilebileceğini iddia eder. Kozmopolitan bir siyaset ve/ya meşru bir devlet siyaseti, ancak modern egemen-devlet siyaseti ve egemen-devletler düzeni içinde siyasal/hukuki bir varlık ve "gerçek anlamda insan" olarak tanınmamış kimseler ve kolektif kimliklerin dâhil edilmesiyle ve küresel bir toplumsal-siyasal düzen idealiyle mümkündür.[85]

Bununla birlikte Benhabib'in Kantçı kozmopolitan ideali eleştirel bir biçimde yeniden kurma çabası dahi aslında somut ötekinin gerçekliğini, eşit varolma ve katılma hakkını ve muhalif/eleştirel olasılıklar ve alternatif ufuklar sunabilme imkânını tanımakta yetersiz kalır. Farklı tarihsel ve toplumsal deneyimlerle diyalog ve karşılıklı kurulumu öngörmekle birlikte bu sürecin/kurucu ilişkiselliğin içeriğini, yol ve yöntemini en başından tek taraflı olarak tanımladığından farklılık, öteki ve çeşitliliğin sınırlarını da çizer. Mümkün ve meşru özne ve eylem alanlarının niteliğini ve kapsamını (örneğin egemen-devletin ötesinde bir sosyo-politik topluluk fikrini veya ulusal siyasal aidiyetin ötesinde yerel, bölgesel ve evrensel aidiyet biçimlerini) tanımlayarak kısıtlar. Kimin hangi şartlarda nasıl katılacağıyla ilgili sınırlamalar koymak yoluyla,

85 Seyla Benhabib, *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004); Seyla Benhabib vd. , *Another Cosmopolitanism: The Berkeley Tanner Lectures*, Robert Post (der.), (Oxford: Oxford University Press, 2006).

bireysel ve kolektif öznenin ve küresel siyasal düzenin alternatif kavramsallaştırmalarıyla sahici ve yapıcı bir yüzleşmeyi gerçekleştirmekten uzak durur. Söz konusu tanıma edimi ise en fazla kendi üzerine bir öz-muhakeme ve sorgulama sonucu ortaya çıkan tef taraflı bir açılım olarak belirir. Bu haliyle en iyimser bakışla eksik kalır ve diğer tikelliklerin katılımına muhtaçtır. Ortak toplumsal-siyasal varlık koşullarının belirlenmesinde intersubjektif olarak kurulmuş normlar aracılığıyla gireceği bir etkileşim, paylaşım ve iletişim ile tamamlanmayı bekler.

Küresel siyasetin evrensel normatif ufkunu kaybetmeden çeşitliliği ve farklılığı içermesi, öncelikle, farklılığı/çeşitliliği olduğu gibi kabul etmek, tikel gerçekliğini bir olgu olarak teslim etmek ve farklılığın/çeşitliliğin kendi adına konuşmasına ve farklılığını kurmasına izin vermekle başlar. Küresel siyasetin yapı, kurum ve işleyiş mekanizmaları, bir başka deyişle çoğul sosyo-politik toplulukların birlikte varoluş koşulları, farklı tikellikler ve tarihsel-toplumsal yapıların adil ve eşit etkileşim, alışveriş ve kısıtlanmayan iletişimiyle kurulmalıdır. Ayrıca vurgulanması gereken bir diğer nokta ise çoğul sosyo-politik toplulukların birlikte yaşama koşullarını küresel insanlık tarihi içinde değerlendirmek gereğidir. Bu anlamda insanlık tarihini ve birikimini modern tarihi-toplumsal yapıyı mutlaklaştırarak tasdik etmek için kullanmak yerine bu birikimin çoğul ve farklı kökenlerine hakkını vererek eleştirel değerlendirmeye tabi tutmak gerekir.[86] Başa dönecek olursak Kant'ın kozmopolitan siyaset düşüncesinin sınırlarını gösterdiği ve Benhabib'in dikkat çektiği temel sorun tam da bu tikelliklerin kendi gerçekliğini ve dünyasını ifade etmesine izin verip samimi bir diyalog ve iletişimin yöntem ve mekanizmalarını birlikte oluşturmak yoluyla yapılacak sahici bir yüzleşmeyle aşılabilir.[87]

SONUÇ

Modern siyaset (ulusal ve uluslararasını aynı anda içeren bir tecrübe olarak aynı zamanda küresel siyaset), insanlık ve sosyo-politik topluluk, kimlik ve farklılık ile evrensellik ve tikellik arasında kurulan belirli bir ilişkiye dayanır. Kozmopolitanizm ve egemen-devlet siyaseti, bu ilişkinin ve içerdiği gerilim ve sorunların somutlaşmasıdır. Birbiriyle çelişmek bir tarafa birbirini gerektiren

86 Donald J. Puchala, *Theory and History in International Relations*,(London: Routledge, 2003).

87 Bu yöndeki birkaç çalışma için bakınız; Michalies S. Michael and Pabio Petito, der. , *Civilizational Dialogue and World Order: The Other Politics of Cultures, Religions and Civilizations in International Relations*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009); Martin Hall and Patrick Thadedeus Jackson, *Civilisational Identity: The Production and Reproduction of "Civilization" in International Relations*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007).

modern siyasetin iki düzlemidir. Bu sorunun temeli ise aşkın öznenin özgürlük, hak ve özerklik iddiasının gerçekleştiği sosyal-siyasal düzenin kapsamı/sınırları, bir başka deyişle, modern sosyo-politik topluluğun (egemen-devletin) kurulumunda yatar. Topluluğun aşkın özne fikri üzerinden bireysel ve kolektif kurulumu, eş zamanlı olarak insanlığın geri kalanından farklılaşmayı ve ayrışmayı beraberinde getirirken kendi suretinden bir uluslararası fikrini de inşa eder. Aşkın özne insanlıktan ayrı, bağımsız, farklı kendi sosyal gerçekliğini (nesnesini) yani belirli bir sosyo-politik topluluğu kurarken aynı zamanda kendi kolektif kimliğinden hareketle belirli bir uluslararası (insanlık/evrensellik) fikri geliştirir.

Kant'ın uluslararası fikri, bu yüzden, bir taraftan ahlaki bir ilke olarak insanlığı küresel siyasetin temel tanımlayıcı ilkesi olarak görmekteyken diğer taraftan farklılığı/çeşitliliği bu insanlık fikri içinde karartabilmektedir. Bir başka deyişle tarihi-toplumsal bir yapı olarak uluslararasını; insanlığı tanımlayan ahlak, özgürlük vb. niteliklerin gerçekleşme alanı olarak tasarlarken, diğer taraftan, bu aşkın niteliklerin mümkün koşullarını yani farklı tarihi-toplumsal tecrübelere yerleşik bireysel ve kolektif tikellikleri, çeşitliliği ve somut ötekilerin üzerini örter veya dışarıda bırakır. Böyle bir sonuç ise Kant'ın en baştaki niyetini, güç ve güvenlik merkezli egemen-devlet siyasetini ve anarşik uluslararası ilişkileri, evrensel geçerli ahlâki ilkeler aracılığıyla dönüştürerek küresel sosyal ve siyasal mekânda çoğul/farklı bireyler ve topluluklar arasında ebedi barışı kurmak amacını geçersiz kılar. Hatta daha da ötesinde sonuçlar doğurur. Farklı ve çoğul sosyo-politik toplulukların birlikte yaşama tecrübesini; adalet, özgürlük ve eşitlik önünde başlıca engel olabilecek egemen-devlet, piyasa vb. modern dönemin belirleyici tarihsel mekanizma ve kurumlarına tabi kılarak, bu mekanizma ve kurumlar karşısında insanlığı normatif anlamda güçsüz, savunmasız bırakır.

KAYNAKÇA

Ağcan, Muhammed Ali, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde İnsan ve Sosyo-politik Topluluk Sorunu: Eleştirel Teori ve Immanuel Kant*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı), 2011.

Archibugi, Daniele and David Held, der., *Cosmopolitan Democracy: an Agenda for a New World Order*, (Cambridge: Polity Press, 1995).

Archibugi, Daniele, 'The Models of International Organization in Perpetual Peace Projects', *Review of International Studies*, Vol. 18, No. 4, 1992, s. 295-317.

Archibugi, Daniele, "Immanuel Kant, Cosmopolitan Law and Peace", *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 1, 1995, s. 429-456.

Arendt, Hanna, *Lectures on Kant's Political Philosophy*, Ronald Beiner (der.), (Chicago: University of Chicago Press, 1982).

Beiner, Ronald and William James Booth, der., *Kant and Political Philosophy: Contemporary Legacy*, (New Haven: Yale University Press, 1993).

Benhabib, Seyla vd. , *Another Cosmopolitanism: The Berkeley Tanner Lectures*, Robert Post (der.), (Oxford: Oxford University Press, 2006).

Benhabib, Seyla, *Situating The Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*, (Cambridge: Polity Press, 1992).

Benhabib, Seyla, *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*, (Princeton: Princeton University Press, 2002).

Benhabib, Seyla, *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*, (Cambridge: CUP, 2004).

Benhabib, Seyla, *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

Bohman, James and Matthias Lutz-Bachmann, der., *Perpetual Peace: Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*, (Cambridge: The MIT Press, 1997).

Brasett, James and Dan Bulley, "Introduction: Ethics in World Politics: Cosmopolitanism and Beyond", *International Politics*, Vol.44, 2007 s. 1-18.

Brock, Gillian and Harry Brighouse, der., *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006).

Brown, Chris, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, (New York: Columbia University Press, 1990).

Brown, Garret Wallace, "State Sovereignty, Federation and Cosmopolitanism", *European Journal of International Relations*, Vol. 11, No. 4, 2005, s. 495-522.

Carr, E.H., *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, (New York: Harper Torchbooks, 1964).

Cavallar, Georg, *Kant and the Theory and Practice of International Right*, (Cardiff: University of Wales Press, 1999).

Cavallar, Georg, 'Kantian Perspectives on Democratic Peace: Alternatives to Doyle', *Review of International Studies*, Vol. 27, 2001, s. 229-248.

Devetak, Richard, "Between Kant and Devetak: Humanitarian Intervention, Statist-Anti Cosmopolitanism and Critical International Theory", *Review of International Studies*, Vol. 33, 2007, s. 151-174.

Dobson, Kevin, "Kant's Perpetual Peace: Universal Civil Society or League of States?", *Soutwest Philosophical Studies*, Vol. 15, 2003;

Donaldson, Thomas, "Kant's Global Rationalism", Terry Nardin ve David R. Mapel (der.), *Traditions of International Ethics*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

Doyle, Michael W. , 'Kant, Liberal legacies and Foreign Affairs', *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3, 1983, s. 205-235.

Doyle, Michael W. , 'Kant, Liberal legacies and Foreign Affairs- Part 2', *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 4, 1983, s. 323-353.

Easley, Eric S., *The War Over Perpetual Peace: An Exploration into the History of a Foundational International Text*, (New York: Palgrave Macmillan, 2004).

Flikschuh, Katrin, *Kant and Modern Political Philosophy*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

Franceschets, Antonio, "Sovereignty and Freedom: Immanuel Kant's Internationalist Legacy", *Review of International Studies*, Vol. 27, 2001, s. 209-228.

Franke, Mark F.N., *Global Limits: Immanuel Kant, International Relations and Critique of World Politics*, (Albany: State University of New York Press, 2001).

Garrett Wallace Brown, "Kantian Cosmopolitan Law and the Idea of a Cosmopolitan Constitution", *History of Political Thought,* Vol. XVII, No. 4, 2009, s. 661-665.

Habermas, Jürgen, "Discourse Ethics: Notes on a Program of Philosophical Justification", Seyla Benhabib and Fred Dallmayr (der.), *Communicative Ethics Controversy*, (Cambridge: The MIT Press, 1990).

Hall, Martin and Patrick Thadedeus Jackson, der. , *Civilisational Identity: The Production and Reproduction of "Civilization" in International Relations*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007).

Hinsley, F. H. *Power and the Pursuit of Peace*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1963).

Hurrell, Andrew, "Kant and the Kantian Paradigm in International Relations", *Review of International Studies*, Vol.16, No. 3, 1990, s.183-205.

Hutchings, Kimberly, *Kant, Critique and Politics*, (London: Routledge, 1996).

Kant, Immanuel *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, Mary Gregor (çev. ve der.), (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

Kant, Immanuel *The Metaphysics of Morals*, Mary Gregor, (der.), (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

Kant, Immanuel , "On The Proverb: That May Be True In Theory But Of No Practical Use", *Perpetual Peace and Other Essays on Politics, History and Morals*, Ted Humphrey (çev.), (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1988), s. 61-106.

Kant, Immanuel "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", H.S. Reiss (der), H.B. Nisbet (çev.) *Political Writings*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991).

Kant, Immanuel, "An Answer to the Question: 'What is Enlightenment?' ", *Kant: Political Writings*, H.S. Reiss (der.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2.Baskı, 1991), s.54-60.

Kant, Immanuel, "Idea For a Cosmopolitan History With A Cosmopolitan Intent," Hans Reiss (der.) *Kant: Political Writings*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), s. 41-53.

Kleingeld, Pauline, "Approaching Perpetual Peace: Kant's Defence of a League of States and His Ideal of a World Federation", *European Journal of Philosophy*, Vol. 12, No. 3, 2004, s. 304-325.

Kleingeld, Pauline, "Nature or Providence? On the Theoretical and Moral Importance of Kant's Philosophy of History", *American Catholic Philosophical Quarterly*, Vol. LXXV, No. 2, 2001, s. 21-219.

Krasnoff, Lary, "The Fact of Politics: History and Teleology in Kant", *European Journal of Philosophy*, Vol. 2, No. 1, 1994, s. 22-44.

Merten, Thomas, "Cosmopolitanism and Citizenship: Kant against Habermas", *European Journal of Philosophy*, Vol. 4, No. 3, 1996, s. 328-347.

Michael, Michalies S. and Petito, der. , *Civilizational Dialogue and World Order: The Other Politics of Cultures, Religions and Civilizations in International Relations*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009).

Mulholland, Leslie, *Kant's System of Right*, (New York: Columbia University Press, 1990); Allen Rosen, *Kant's Theory of Justice*, (Ithaca: Cornell University Press, 1993).

Nusbaum, Martha, "Kant and Stoic Cosmopolitanism", *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 5, No. 1, 1997, s. 1-25.

O'Neill, Onora, "Kant and the Social Contract Tradition", *Kant Actual: Hommage A Pierre Laberge*, (Montreal: Sous La Direction De Francois Duchesnau, 2000), ss.185-200.

O'Neill, Onora, *The Bounds of Justice*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

Pogge, Thomas, "Kant's Theory of Justice", *Kant-Studien*, Vol. 79, No. 4, 1988, s.407-433.

Pogge, Thomas, "Kant's Vision of a Just World Order", Christopher Hill (der.) *The Blackwell Guide to Kant's Ethics*, (Chicester: Wiley-Blackwell, 2009), s. 196-208;

Puchala, Donald J.*Theory and History in International Relations*,(London: Routledge, 2003).

Rawls, Rawls *A Theory of Justice*, (Oxford: Oxford University Press, 1973).

Reath, Andrew *Agency and Autonomy in Kant's Moral Theory*, (Oxford: Oxford University Press, 2006).

Reiss, H.S.,"Introduction", H.S. Reiss (der.) *Kant: Political Writings*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991).

Riley, Patrick "On Kant as the Most Adequate of the Social Contract Theorists", *Political Theory*, Vol. 1, No. 4, 1973, s.450-471.

Teson, Fernando R. , "The Kantian Theory of International Law", *Columbia Law Review*, Vol. 92, No.1,1992, s.53-102.

Thompson, Janna, "Community Identity and World Citizenship", Daniele Archibugi, David Held ve Martin Köhler (der.), *Re-Imagining Political Community: Studies in Cosmopolitan Democracy*, (Stanford: Stanford University Press, 1998), s. 179-197.

Walker, R. B. J., "The Doubled Outsides of the Modern International", *The Fifth International Conference on Diversity in Organizations, Communities and Nations*, Beijing-China, 30 Haziran-3 Temmuz, 2005 s. 1-10.

Waltz, Kenneth, *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*, (New York: Columbia University Press, 1954).

Wight, Martin, *International Theory: The Three Traditions*, Gabriele Wight ve Brian Porter (Ed.), (Londra: Leicester University Press, 1996).

Williams, Howard, "Back From the USSR: Kant, Kaliningrad and World Politics", *International Relations*, Vol. 20, No.1, 2006, s. 27-48.